

Erityiset opintopolut

Tarinoita erityistä tukea tarvitsevien
opiskelijoiden yksilöllisten opintopolkujen
toteutuksesta ja tukimuodoista

Ammatillinen erityisopetus, 3/2013

optima

AMMATTIOPISTO
LUOVI

AITOON
KOULUTUSKESKUS

KESKUSPUISTON
AMMATTIOPISTO

Kiipulan
ammattiopisto

Järvenpään
koulutuskeskus

BOVALLIUS
ammattiopisto

hanke
yty

Sisältö:

1. JOHDANTO	3
2. TARINOITA YKSILÖLLISTEN OPINTOPOLKUJEN TOTEUTUKSESTA	
2.1 Perustutkinto yleisessä ammatillisessa oppilaitoksessa (Anna)	5
2.2 Työpajayhteistyöllä tutkinto ammatillisessa oppilaitoksessa (Juuso)	6
2.3 Ponnahdusjakso ammatillisessa erityisoppilaitoksessa (Minna)	8
2.4 Räätlöity perustutkinto (Henna)	10
2.5 Opintojen polutus lukiotaustalla (Tiina)	11
2.6 Tutkinto työssäoppimalla (Pekka)	12
2.7 Työvaltainen opintopolku aikuisiällä (Sirpa)	13
2.8 Tutkinnon loppuun suorittaminen erityisoppilaitoksessa (Eve)	15
2.9 Valmentavasta joustavasti perustutkintokoulutukseen (Lasse)	16
2.10 Valmentavasta perustutkintoon ja töihin (Valtteri)	18
2.11 Valmentavasta työvaltaisesti tutkintotavoitteiseen koulutukseen (Tero)	20
2.12 Valmentavasta perustutkintokoulutukseen (Maija)	21
2.13 Valmentavasta perustutkintoon ja avustaviin tehtäviin (Kimmo)	23
3. LYHYT SANASTO	25
4. LOPUKSI	29
LIITE: Esimerkkejä oppimisen tukimuodoista	31

1. Johdanto

Julkaisussa kuvataan yksilöllisten opintopolkujen toteutustapoja erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan näkökulmasta ja tehdään opintopolkujen vaiheisiin liittyviä palveluita ja opiskelijoille tarjottuja tuen muotoja näkyviksi. Teksteissä tuodaan esiin valinnaisuuksia ja konkreettisia pedagogisia ratkaisuja opintojen eri vaiheissa. Lisäksi julkaisun tarinoissa kuvataan, kuinka polkuja rakennetaan yhdessä eri toimijoiden kanssa silloin kun opiskelijan polussa korostuu yhteistyö työpaikkojen, oppilaitosten, työpajojen tai esimerkiksi sosiaalitoimen kanssa. Julkaisun tarinoista suuri osa sijoittuu ammatillisiin erityisoppilaitoksiin. Mukana on myös kaksi tarinaa, jotka kuvaavat erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan opintojen toteuttamista yksilöllisesti yleisessä ammatillisessa oppilaitoksessa. Tarkoituksena on ollut koota monipuolisia ja havainnollistavia kuvauksia, joista löytyy yhtymäkohtia ja hyötyä myös yleisille ammatillisille oppilaitoksille ja opintojen nivelvaiheiden suunnitteluun.

Polkuihin liittyvät usein koulutuskokeilut tai lyhyemmät tutustumiset erityisoppilaitokseen. Mukana on polkuja ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavasta (valmentava I) sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen (valmentava II) koulutuksesta ammatilliseen peruskoulutukseen. Polussa on voitu hyödyntää myös joustavaa mahdollisuutta tehdä tutkintotavoitteisen koulutuksen opintoja valmentavan koulutuksen aikana.

Siirtyminen työhön ja itsenäiseen elämään tähtäävästä valmentava II -koulutuksesta tutkintotavoitteiseen koulutukseen on poikkeuksellista, vaikka mukana on myös esimerkkejä näistä poluista. Opetussuunnitelmien uudistukset valmentaviin ja valmistaviin koulutuksiin vuonna 2015 tulevat vaikuttamaan myös tässä julkaisussa esitettyihin opiskelijoiden polkuihin. Koulutusmuotojen nimiä oleellisempia ovat nivelvaiheen koulutuksen opiskelijoille tarjoamat mahdollisuudet: valmentavassa koulutuksessa voidaan hakea vahvistusta ammatinvalinnalle ja harjoitella elämänhallintaa tuetusti.

Yhteistä tarinoille on se, että opiskelijat ovat joko käyneet nivelvaiheen koulutuksen tai taustalla on keskeytyksiä peruskoulun jälkeen. Mukana on opiskelijoita, jotka ovat esimerkiksi keskeyttäneet lukion tai ammatillisen koulutuksen toisessa oppilaitoksessa, jolloin muun muassa osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen merkitys korostuu. Tarinoita lukiessa voikin pohtia, olisiko opiskelijaa voitu tukea jo alkuperäisessä oppilaitoksessa, kun keskeyttämisen uhka on ollut tiedossa. Vaikka mukana on paljon esimerkkejä valmentavan koulutuksen puolelta, mainitut opiskelijoille tarjotut tuen muodot pätevät yhtä lailla myös tutkintotavoitteisen koulutuksen puolella.

Kertomuksilla on yhteys toteutuneisiin polkuihin, mutta tarinat ovat joko täysin tai osin muokattuja, joten henkilöt eivät ole tunnistettavissa. Opintopolun tukeminen pitää sisällään kirjon erilaisia tukitoimia ja erityisjärjestelyjä, jotka edistävät opiskelijan opintojen onnistumista. Tarinoiden alkuun sijoituvissa vihreissä laatikoissa on tuotu esiin opiskelijoiden taustaa. Opiskelijalle tarjottuja tukimuotoja, opetusjärjestelyitä ja menetelmiä on tiivistetty erillisiin bokseihin. Tarkoituksena on, että eri tarinat täydentävät kokonaisuutta, eikä kaikkia mahdollisia tuen muotoja ole toistettu päällekkäisyyksien välttämiseksi. Joitain keskeisiä sanoja on avattu julkaisun sanasto-osuudessa luvussa 3. Loppuluvussa 4 on esitetty yhteenvetoa julkaisun opintopolkujen toteutuksista. Julkaisun lopusta löytyvään liitteeseen on nostettu kootusti esimerkkejä opiskelijoille tarjotuista opetuksen ja ohjauksen tukimuodoista.

Julkaisu on tuotettu osana opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa YTY - Yksilöllisten opintopolkujen toteuttaminen yhteistyössä -hanketta. Julkaisun tarinat on koottu ammatillisten erityisoppilaitosten kumppanuusverkoston pedagogisen työryhmän kautta. Pedagogisen työryhmän jäsenistä työtä ovat tukeneet Pirjo Ruha Ammattiopisto Luovista, Anne Suomala ja Paula Seraidaris Keskuspuiston ammattiopistosta, Anne Salmela Aitoon koulutuskeskuksesta, Jaana Myyryläinen Bovallius-ammattiopistosta, Tiina Mäki-Gaetz Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksesta, Rauni Aaltonen Kiipulan ammattiopistosta ja Hanna-Maija Sandqvist Lapin ammattiopistosta.

Kirjoittajina ovat toimineet opetushenkilöstön edustajat Bovallius-ammattiopistosta, Kiipulan ammattiopistosta, Ammattiopisto Luovista, Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksesta, Keskuspuiston ammattiopistosta, Lapin ammattiopistosta ja Koulutuskeskus Salpauksesta. Julkaisun ovat toimittaneet YTY-hankkeen projektipäällikkö Laura Jauhola Keskuspuiston ammattiopistosta ja erityisopetuksen asiantuntija Eija Männistö Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksesta.

Kiitos kaikille julkaisun tarinoiden kirjoittajille, kommentointiin osallistuneille ja opiskelijoiden kanssa polkuja rakentaneille opetuksen ja ohjauksen asiantuntijoille!

2. Tarinoita yksilöllisistä opintopoluista

Tässä luvussa tuodaan esiin yhteensä 13 tarinaa, joista kaksi ensimmäistä sijoittuu yleiseen ammatilliseen oppilaitokseen. Useassa tarinassa on kytkös yleisen ammatillisen oppilaitoksen ja erityisoppilaitoksen välillä joko siten, että opiskelija on keskeyttänyt opinnot muualla ennen erityisoppilaitokseen hakeutumista tai yksilöllisiä polkuja on suunniteltu yhteistyössä eri oppilaitosten kesken. Luvun loppupuolella kuvataan polkuja, jotka ovat rakentuneet valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen kautta perustutkintokoulutukseen.

2.1 Perustutkinto yleisessä ammatillisessa oppilaitoksessa

Anna aloitti sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon (lähihoitaja) opiskelun yleisessä ammatillisessa oppilaitoksessa. Takana oli keskeytyksiä muissa oppilaitoksissa. Uudessa oppilaitoksessa tehtiin kaikille aloittaville opiskelijoille NMI -lukiseula sekä KTLT-laskutaidon testit. Näiden testien perusteella Anna seuloutui myös erityisopettajan alkukeskusteluissa tarkempaan seurantaan. Keskusteluissa ryhmänohjaajan kanssa Anna kertoi, että hänellä on dysfasia (nyk. erityinen kielellinen vaikeus) ja esitti siitä myös lausunnon. Samalla hän kertoi, ettei hän aiemmin aloittamissaan opinnoissa ollut saanut tukea diagnoosistaan huolimatta.

OPINNOT TUTKINTOTAVOITTEISESSA KOULUTUKSESSA: Opiskelijalle tehtiin henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Palaverissa sovittiin, että Annalla on mahdollisuus tenttiä laajoja tenttikokonaisuuksia pienemmissä osissa ja tehdä tenttejä hiljaisessa, häiriöttömässä tilassa erityisopettajan valvonnassa. Lisäksi Anna voi täydentää tenttivastauksia suullisesti. Samalla sovittiin, että hän saa tehtävien tekemiseen erityisopettajan yksilöllistä ohjausta tarvittaessa.

Annaa ohjattiin tenttien lukemiseen ja lukusuunnitelman tekemiseen, äänikirjojen käyttämiseen ja ääneen lukemiseen sekä lukemis- ja opiskelutekniikoiden monipuoliseen käyttämiseen yksilöllisessä erityisopettajan ohjauksessa. Anna otti itse aktiivisesti yhteyttä erityisopettajaan silloin, kun hän tunsu tarvitsevansa tukea tehtävien tekemisessä tai tenttiin valmistautumisessa.

Anna valmistui ryhmänsä mukana. Hänen kokemuksensa saadusta tuesta oli se, että hän tuli kuulluksi erityisenä, yksilöllisenä oppijana. Erityisopettajan kokemus opintopolusta oli se, että kielellisen erityisvaikeuden huomioiminen erityisin, melko pieninkin opetusjärjestelyin antoi opiskelijalle tasavertaisen mahdollisuuden suorittaa sosiaali- ja terveysalan perustutkinto. Kielellisen erityisvaikeuden omaavalle opiskelijalle onnistuttiin antamaan sellaiset hänelle sopivat, toisenlaiset oppimisen keinot, että hän sai itselleen täyden ammattipätevyyden.

Tukitoimet, joita opiskelija sai ja joista hän hyötyi:

- yksilöllinen, häiriötön ja rauhallinen mahdollisuus kokeiden suorittamiseen erityisopettajan työhuoneessa
- kokeiden osittaminen pienempiin kokonaisuuksiin
- kokeiden suullisen täydentämisen mahdollisuus
- tehtävien tekemisen aloittamiseen saatu erityisopettajan tuki ja ohjaus

2.2 Työpajayhteistyöllä tutkinto yleisessä ammatillisessa oppilaitoksessa

Parikymppinen Juuso opiskelee yleisessä ammatillisessa oppilaitoksessa rakennusalalla. Hän on suorittanut peruskoulun erityiskoulussa. Hänellä on ollut yksilöllinen opetussuunnitelma kaikissa oppiaineissa. Hän haki yhteishaussa joustavalla haulla ja tuli valituksi. Hakuun Juuso sai apua peruskoulun opinto-ohjaajalta ja erityisopettajalta. Juuso aloitti rakennusalan opinnot 17 opiskelijan ryhmässä. Juusolle tehtiin HOJKS opintojen alussa.

OPINNOT YLEISESSÄ AMMATILISESSA OPPILAITOKSESSA: Ensimmäisenä syksynä Juuso aloitti opinnot tunnollisesti, kuunteli ohjeita ja noudatti niitä. Aluksi Juusolla oli peruskoulusta tuttu poika kaverina luokassa. Ryhmänohjaaja huomioi myös, että Juuso kantoi huolta ryhmän yhteisistä asioista. Ryhmässä oli useita opiskelijoita samalta paikkakunnalta ja opinnoissa edettiin yhtä matkaa kukin omien taitojen edellyttämällä tavalla. Tietopuolisessa opetuksessa Juuso sai tarvittaessa tukea. Matematiikan kurssit suoritettiin yksilöllisin tavoittein pienryhmäopetuksena erityisopettajan ohjaamana.

Kavereiden ja Juuson täysi-ikäistymisen myötä elämään tuli uusia murheita ja haasteita. Vapaa-aikana ei löytynyt mielekästä tekemistä ja kotona ajanvietteenä oli usein tietokone myöhään yöhön. Väsymys loi vaaratilanteita työtehtävissä. Toisen vuoden työssäoppimisjakso oli ensikosketus työelämään, mutta vailla tuttua yhteisöä ja tarvittavaa tukea Juuso palasi oppilaitokseen. Opintojen jatkamista alettiin suunnitella pienemmissä toiminnallisissa ryhmissä.

TYÖPAJAYHTEISTYÖN KÄYNNISTÄMINEN: Juuso suoritti opintoja kiinteistöpalvelujen koulutusohjelmasta, mutta palasi rakennusalan töihin. Yhteistyö erityisoppilaitoksen kanssa tarjosi mahdollisuuden suunnitella yhteistyötä opintojen suorittamiseen työpajatoiminnan kautta. Työpaja mahdollisti tärkeän oppilaitoksen ulkopuolisen työpaikan.

Ennen kuin työt voitiin aloittaa, oli huolehdittava työssäkäymisen edellytykset kuten herääminen, aamiainen, kulkeminen kotoa työpaikalle ja työvarusteet.

Opinnollistaminen: YTY-hankkeessa oli ehditty verrata tutkinnon perusteita työpajan työtehtäviin, joten työpajalta löytyi juuri sopivia tehtäviä, joiden sisältö ja tavoitteet löytyivät tutkinnon perusteista. Työt aloitettiin tekemällä työssäoppimissopimus.

Alkukartoituksena käytettiin jo suoritettuja opintoja. Juuson tavoitteena oli tutkinnon perusteiden mukaisen osaamisen lisäksi säännöllinen työssäkäynti ja oppimispäiväkirjan laatiminen.

Kun arkiset asiat oli saatu kuntoon, Juuso pystyi keskittymään uusiin ihmisiin ja töihin. Työpajan hyvä ilmapiiri auttoi alkuun ja tällä kertaa työt sujuivat erinomaisesti. Työpajakokemus lisäsi myös Juuson sosiaalisia ja ongelmanratkaisutaitoja.

Syksyllä Juuso palasi oppilaitokseen ja asenteessa oli selvästi tapahtunut muutosta. Koulun alkaminen tuntui hänen omien sanojensa mukaan mielekkäältä.

Yksilöllinen opintopolku:

- opintojen aikana: pienryhmätyöskentely, samanaikaisopetus, työelämäyhteistyö
- opintojen kaikissa vaiheissa erityisopettajan ja ryhmänohjaajan tuki
- opinnollistaminen: työpajan työtehtävien vertaaminen tutkinnon perusteisiin
- tutkinnon osia eri tutkinnoista: tavoitteena rakennusalan pt, tutkinnon osia myös kiinteistöalalta
- opintojen lopussa: työelämään valmistaminen, TE-toimisto-yhteistyö, tuetun työllistymisen edistäminen

Juuso oli jälleen kiinteistöpalvelujen koulutuksessa pienen ryhmän mukana tekemässä hallissa huolto- ja korjaustehtäviä. Lähitulevaisuudessa Juuso suorittaa lyhyen työpajajakson, jonka aikana hän näyttää osaamisensa ammattiosaamisen näytössä.

Muuttuvat tilanteet ja vaihtuvat opettajat ovat hieman turhauttaneet Juusoa, mikä on toisaalta myös ilahduttava piirre. Juuson oma tahto ja toiveet tulevat esille entisen passiivisuuden sijaan. Aktiivisemman asenteen ansioista voi Juusosta havainnoida positiivisia piirteitä: toisten huomioonottamista, nokkeluutta ja oikeudenmukaisuutta.

Ammatillinen erityisoppilaitos mukana eri vaiheissa:

- vertaistapaamiset: erityisopettajat ja ohjaajat yleisestä ammatillisesta oppilaitoksesta ja ammatillisesta erityisoppilaitoksesta
- erityispedagogisten menetelmien käytön oikea-aikaisuuden arviointi yhdessä
- työpaikkaohjaajakoulutus
- verkostoyhteistyön organisointi
- työhönvalmennuksen erikoisammattitutkinto

2.3 Ponnahdusjakso ammatillisessa erityisoppilaitoksessa

Minna on 17-vuotias toisen vuoden datanomiopiskelija. Minnalla on diagnosoituna Aspergerin oireyhtymä. Tilanteet, joissa pitäisi omaksua nopeasti jotain uutta, ovat Minnalle haastavia. Myös toiminnan ohjauksessa on vaikeuksia ja ilman tukea hänen on vaikea tarttua työhön. Minnalla on kokemusta kiusatuksi tulemisesta peruskouluajoilta. Uudet tilanteet ovat Minnalle erittäin jännittäviä.

Peruskoulussa Minnalla oli erityisen tuen päätös. Minna uskoi selviävänsä ammatillisesta opinnoistaan yleisessä ammatillisessa oppilaitoksessa. Kun tieto valinnoista tuli, hän oli hyvin onnellinen uudesta opiskelupaikastaan. Minnalle oli tehty HOJKS peruskoulussa ja ammatillisessa oppilaitoksessa, mutta hän tarvitsi huomattavasti enemmän henkilökohtaista tukea ja kannustusta kuin hänelle pystyttiin tarjoamaan.

Opiskelu yleisessä ammatillisessa oppilaitoksessa alkoi lupaavasti – Minna oli hyvin paikalla, ala tuntui kiinnostavalta ja kaverikin löytyi samasta ryhmästä. Pikkuhiljaa Minna alkoi tuntea tippuvansa kärryiltä ja poissaoloja alkoi kertyä. Toisena opiskeluvuotenaan Minna suoritti käytännössä ensimmäisen vuoden opintojaan.

TUKIJAKSON SUUNNITTELU JA TOTEUTUS: Opettajille nousi huoli Minnan pärjäämisestä ja erityisopettaja otti yhteyttä erityisoppilaitoksen koordinaattoriin. Alkukartoituksen perusteella sovittiin palaveri erityisoppilaitokseen. Palaveria varten opettaja ja Minna olivat lähettäneet hakemuksen niin kutsutulle ponnahdusjaksolle. Palaveriin osallistuivat Minnan lisäksi hänen ryhmänohjaajansa, opinto-ohjaaja, erityisoppilaitoksen ryhmävastaava, huoltaja ja erityisoppilaitoksen koordinaattori. Ennen palaveria Minna ja opettajat kiersivät katsomassa erityisoppilaitoksen tiloja ja Minna seuraili oppitunnin verran toisen vuosikurssin tuntia.

Palaverissa keskusteltiin Minnan opiskeluhaasteista, tehdyistä tukitoimista ja Minnan toiveista. Keskustelun jälkeen päätettiin, että Minna aloittaisi seuraavalla viikolla kahden viikon mittaisen ponnahdusjakson toisen vuoden datanomiopiskelijoiden ryhmässä.

Jakson aikana Minna sai tutustua opiskeluun erityisoppilaitoksessa ja opettajat ja muu tukihenkilöstö seurasivat Minnan opiskelua ja kartoittivat tuen tarvetta. Sovittiin, että Minna osallistuu jaksolla psykologin ryhmätetäukseen. Palaute-/jatkosuunnittelupalaveri sovittiin pidettäväksi samalla kokouksella ponnahdusjakson loppupuolella.

Alla on esitetty kaksi vaihtoehtoa, kuinka Minna voi edetä ponnahdusjakson jälkeen:

VAIHTOEHTO 1: Minna itse koki kahden viikon jälkeen, että hän haluaisi jäädä erityisoppilaitokseen opiskelemaan. Opiskelu tuntui hänen omien sanojensa mukaan ”helpommalta”, kun oli mahdollisuus kysyä ja saada apua aina tarvittaessa.

Ponnahdusjaksojen tavoitteena on opintojen sujumisen ja jatkumisen turvaaminen. Jakson suunnittelu alkaa yhteydenoton jälkeen konsultaatiolla lähettävään oppilaitokseen. Konsultaatiolla ja ponnahdusjaksoilla tuetaan opiskelijaa kun

- opinnot eivät yleisessä ammattioppilaitoksessa suju
- opiskelijalla ilmenee erityisen tuen tarve ja erilaisia tukitoimenpiteitä on kokeiltu tuloksetta tai
- oppilaitoksessa ei ole mahdollisuutta toteuttaa tarvittavia oppimisen tukitoimenpiteitä.

Pedagoogisen konsultaation tarkoituksena on tukea opettajia ja muuta opetushenkilöstöä opiskelijan oppimisen järjestelyissä.

Opiskelijan on tarvittaessa mahdollista hakea ponnahdusjaksolle (2 - 6 viikkoa), joka suunnitellaan yhdessä.

Osa opiskelijoista hakeutuu opiskelemaan erityisoppilaitokseen. Tavoitteena on kuitenkin paluu omaan oppilaitokseen.

Myös ryhmähenki tuntui olevan hyvä. Suurin haaste oli tottua kaikkeen uuteen alkaen uusista bus-sireiteistä. Myös opetushenkilöstö ja Minnan tavanneet opiskelijahuollon edustajat olivat huomanneet, että Minna on motivoitunut ja oppimisedellytykset ovat hyvät, kun hän saa riittävästi tukea. Haastavana, mutta ei mahdottomana, opettajat kokivat yksilöllisen opintopolun suunnittelun – Minnalle oli ehtinyt tulla kuitenkin suhteellisen paljon poissaoloja.

Loppupalaverissa päätettiin alustavasti, että koska ryhmässä oli tilaa, Minna jää suorittamaan tutkintonsa loppuun erityisoppilaitokseen. Asiasta pidettiin vielä pari päivää myöhemmin virallinen valintakokous, jossa käsiteltiin Minnan hakemus liitteineen. Myönteisen päätöksen jälkeen Minna erosi vanhasta oppilaitoksestaan.

VAIHTOEHTO 2: Jakson jälkeen Minna sai lausunnon suoritetusta jaksosta ja tarvittavista tukitoimista opiskelijan omassa oppilaitoksessa. Minna koki saaneensa uutta puhtia opiskeluun. Palaute/jatkosuunnittelupalaverissa käytiin läpi Minnan tuen tarpeita. Minnan oppimisedellytykset ovat hyvät ja hän voi riittävällä tuella suorittaa tutkinnon loppuun omassa oppilaitoksessa. Erityisoppilaitoksen konsultaatiotukea tarjotaan myös jakson päätyttyä yksilöllisen opintopolun ja erityispedagogisten menetelmien suunnitteluun.

2.4 Räätelöity perustutkinto

Henna on suorittanut peruskoulun oppimäärän yleisen opetussuunnitelman mukaan. Sen jälkeen hän on osallistunut peruskoulun lisäopetukseen. Lisäopetuksen aikana Henna kävi koulutuskokeilussa ammatillisessa erityisoppilaitoksessa, mutta oma ala ei löytynyt vielä silloin. Henna haki valmentavaan koulutukseen selkiyttääkseen ammatinvalintoiveitaan ja -mahdollisuuksiaan ja lisätäkseen opiskeluvalmiuksiaan. Koulutuksen aikana ammatinvalinta selkiytyi, kun hän kävi koulutuskokeilussa autoalalla. Henna on aina ollut kiinnostunut autoista ja niiden korjaamisesta, joten ala tuntui oikealta. Hennalla on liikuntarajoite ja muita oppimisen vaikeuksia.

OPINNOT TUTKINTOTAVOITTEISESSA KOULUTUKSESSA: Henna haki ja pääsi ajoneuvoasentajakoulutukseen. Koska liikuntarajoite estää joidenkin opintojen suorittamista ajoneuvoasentajan tutkinnosta, opinnot on suunniteltu alusta alkaen kahden eri koulutusohjelman opinnoista koostuviksi. Opinnot koostuvat sekä pienkonekorjaajan opinnoista että ajoneuvoasentajan opinnoista. Pienkonekorjaajan opintojen osalta tehdään yhteistyötä toisen koulutuksen järjestäjän kanssa. Ensimmäisenä opintovuonna Henna opiskelee teoria-aineita ja ajoneuvoasentajan opintoja kaksi päivää viikossa erityisoppilaitoksessa ja pienkonekorjaajan opintoja kolme päivää viikossa toisen koulutuksen järjestäjän järjestämissä opinnoissa. Myös nämä opinnot Henna tekee pienryhmässä.

Teoriaopinnot ja ajoneuvoasentajaopinnot Henna tekee muun ryhmän mukana, mutta saa tarvittaessa yksilöllistä materiaalia ja ohjausta. Hennalla on liikuntarajoitteen lisäksi jonkin verran muita oppimisen vaikeuksia, erityisesti muistin pulmia. Opetuksessa nämä huomioidaan toistamalla ja kertaamalla asioita, käyttämällä konkreettista ja havainnollista opintomateriaalia sekä käyttämällä muistin tukena kuvallisia ja kirjallisia ohjeita. Tietotekniikkaa käytetään tukemaan opintoja ja oppimista. Myös opintoajan pidentäminen on mahdollista, jotta Henna saa opinnot suoritettua. Hennan opinnot toteutetaan työvaltaisesti oikeissa työtehtävissä. Liikuntarajoite huomioiden Hennalla on myös mahdollista saada käyttöönsä apuvälineitä opiskelun sujumiseksi.

Opiskelijan polun tukeminen:

- tutkinnon osia valittiin kahdesta eri koulutusohjelmasta ja kahdelta eri koulutuksen järjestäjältä
- opinnot toteutetaan työvaltaisesti
- muistin pulmiin vastataan opetuksessa kertaamalla, käyttämällä havainnollistavaa materiaalia ja kuvallisilla ja kirjallisilla ohjeilla
- tietotekniikkaa hyödynnetään opintojen tukena
- opiskelijalla on vammaispalvelulain mukainen henkilökohtainen avustaja

Kokonaisuuden toteuttaminen vaatii järjestelyjä ja yhteistyötä. Pääosan yhteistyöstä tekee Hennan vastuupettaja yhdessä opiskelijan kanssa. Hennalla on liikuntarajoitteen vuoksi myös henkilökohtainen avustaja. Muita aktiivisesti suunnittelussa ja tukemisessa mukana olevia henkilöitä ovat opiskelijahuollon henkilöstö ja muut opetukseen osallistuvat opettajat ja ohjaajat.

Hennan opintojen tavoitteena on tuettu työllistyminen alan työtehtäviin. Työllistymistä silmällä pitäen on suunniteltu myös, että Henna voisi ottaa vapaasti valittaviin tutkinnon osiin liiketalouden koulutusohjelmaopintoja, mm. hinnoittelua ja kustannuslaskentaa, jotka lisäisivät valmiuksia myös itsenäisempään työskentelyyn.

Hennalla on kohta ensimmäinen opintovuosi takanaan. Opinnot ovat sujuneet hyvin ja hän on sopeutunut opiskelemaan kahdessa eri paikassa ja kahdessa eri ryhmässä. Jonkin verran hankaluuksia on tuottanut liikkuminen ja kulkeminen eri paikkoihin, mutta tässä henkilökohtainen avustaja on ollut apuna ja tukena.

2.5 Opintojen polutus lukiotaustalla

Tiina on käynyt peruskoulun lisäksi lukion ja kirjoittanut ylioppilaaksi. Lukion jälkeen hän pääsi sosiaali- ja terveysalalle lähihoitajakoulutukseen, mutta muutaman kauden jälkeen Tiina totesi, että koulutus ei sovi hänelle. Tiina pääsikin erityisoppilaitoksen valmentavaan koulutukseen, josta hän hakeutui erityisoppilaitoksen hotelli-, ravintola- ja catering-alalle. Tiinalla on Asperger-diagnoosi.

TUTKINTOTAVOITTEISESSA KOULUTUKSESSA: Opintojen ensimmäisissä jaksoissa Tiina opiskeli oman ryhmän lukujärjestyksen mukaisesti. Tiinan ei olisi tarvinnut suorittaa ammatitaitoa täydentäviä tutkinnon osia (atto-aineita), koska hänellä oli jo lukion oppimäärä suoritettu, mutta hän kuitenkin arveli niihin osallistumisesta olevan hyötyä. Pian kuitenkin ilmeni, että Tiina osasi jo asiat, joita atto-aineissa opiskeltiin. Hän halusi malttamattomasti vastata tunneilla ja muut häiriintyivät tästä, joten Tiinan kanssa sovittiin ensin käyttäytymissäännöistä, kuten viittaamisesta ja vuoron odottamisesta tunneilla.

Ensimmäisen vuoden keväällä Tiinalle suunniteltiin toisenlainen lukujärjestys atto-päiville: hän opiskeli ammatillisia aineita oppilaitoksen kahvilassa ja kerrytti samalla ammatillisia opintojaan. Tällainen lukujärjestys olisi voitu tehdä jo opintojen alusta alkaen, mutta toisaalta Tiina tarvitsi opintojen alussa turvaa ryhmään kuulumisesta. Ammatillisten opintojen alkuvaiheessa hän ei olisi vielä ollut valmis työskentelemään työntekijöiden ohjauksessa oppilaitoksen kahvilassa tai suurkeittiössä.

Ensimmäisen vuoden viimeisessä jaksossa Tiina oli työssäoppimassa oppilaitoksen ulkopuolella sairaalan suurkeittiössä, jossa hän sai hyvää ohjausta ja palautetta. Tiina sai myös muutaman opintoviikon kesätyön työssäoppimispaikastaan.

Ensimmäisenä opiskeluvuonna ilmeni, että Tiina pärjää ammattityössä hyvin, mutta hänen haasteensa olivat yllättävissä tilanteissa toimimisessa sekä ryhmässä toimimisessa: yhteistyö toisen opiskelijan kanssa oli vaikeaa. Toisena vuonna Tiina opiskeli atto-aineiden päivinä oppilaitoksen suurkeittiössä työntekijöiden ohjauksessa. Näin hän sai lisää kokemusta ja itsevarmuutta työskentelynsä. Tiina on kiinnostunut kassatoiminnoista ja asiakaspalvelusta ja tätä hän sai harjoitella myöhemmin oppilaitoksen suurkeittiön asiakaspalvelussa. Toisaalta asiakaspalvelu voi olla hänelle haastavaa, koska uudet, yllättävät tilanteet saavat hänet helposti hermostumaan. Alkuun Tiina voisi työskennellä muissakin oppilaitoksen ravintolatoiminnan pisteissä.

- Opiskelijalla on lukiotausta ja hän on koulutusalanvaihtaja. Aiempi osaaminen tunnustettiin.
- Opiskelija osallistui alkuun atto-aineiden opetukseen, mikä edesauttoi ryhmäytymistä.
- Työssäoppimispaikalla ymmärrettiin hyvin Tiinan erityisyyttä, sillä työpaikkaohjaaja kertoi opiskelijan luvalla muille työntekijöille tuen tarpeesta ennen työssäoppimajakson alkua.

SIIRTYMINEN TYÖELÄMÄÄN: Tiinan ammatilliset opinnot etenevät hieman nopeammin kuin muun ryhmän. Työllistymisen tueksi hän tulee tarvitsemaan työvalmentajaa, sillä sosiaalisten taitojen ongelmat vaikeuttavat työllistymistä.

Työllistymisen tukena voidaan käyttää myös opiskelijan luvalla HOJKSin osana olevaa tiedonsiirtolomaketta, jossa kuvataan opiskelijan tuen tarpeet ja osaaminen valmistumisvaiheessa. Lomake tulostetaan opiskelijalle mukaan myös TE-toimistoon, jotta opiskelijaa osataan tukea työnhaussa.

2.6 Tutkinto työssäoppimalla

Parikymppisellä Pekalla on Aspergerin oireyhtymä. Hän on käynyt valmentavan koulutuksen ennen kokon koulutusohjelmaan tuloa. Hänellä on myös alan työkokemusta, sillä hän on ollut työelämäänsä valmentautumisjaksolla valmentavan koulutuksen aikana. Kokon tutkinto on ollut opiskelijan tavoitteena jo pitkään.

OPINNOT TUTKINTOTAVOITTEISSESSA KOULUTUKSESSA: Ensimmäisen vuoden Pekka opiskeli muun ryhmän mukana, mutta hänellä oli vaikeuksia sopeutua ryhmään ja tulla toimeen muiden kanssa. Hän koki myös opetuksen liian helpoksi ja hän vertaili omia taitojaan koko ajan muiden taitoihin. Karttuneen työkokemuksen ansiosta hän suoriutuikin töistä verrattain hyvin ja nopeasti. Pekka halusi myös tehdä omia sovelluksiaan ennen perusasioiden opettelua.

Toisen opiskeluvuoden Pekka suoritti käytännössä kokonaan työssäoppien. Tutun työssäoppimispaikan työpaikkaohjaaja ehdotti Pekalle laajennettua työssäoppimista ja Pekka sekä hänen opettajansa aloittivat suunnitelmat yksilöllisen polun toteuttamiseksi. Ammattitaitoa täydentävien tutkinnon osien aineet hän opiskeli oppilaitoksessa. Tämä sujui hyvin, koska atto-aineet olivat lukujärjestyksessä yhtenä päivänä viikossa. Työssäoppimassa hän oli neljä päivää viikosta.

Pekka teki työssäoppimiset kahvilassa, useassa suurkeittiössä ja eri henkilöstöravintoloissa. Ensimmäisessä henkilöstöravintolassa työ sujui, koska työpaikka oli Pekalle tuttu ja hän sai siellä tarvitsemaansa ohjausta. Muut työssäoppimispaikat olivat haastavampia, koska Pekka ei enää saanut samanlaista erityishuomiota kuin ensimmäisessä paikassa. Pekka sai kuitenkin ammattiosaamisen näytöt suoritettua. Kahvilapaikka ei ollut paras mahdollinen, koska se oli kiireinen eikä ohjausta ollut saatavilla.

Kolmantena vuonna Pekka oli muutaman viikon oppilaitoksessa ennen kuin opintoihin soveltuva työssäoppimispaikka saatiin järjestettyä. Työssäoppiminen kolmantena vuonna sujui melko hyvin. Pekalla oli edelleen epärealistinen käsitys ajasta ja hän teki omia tulkintoja työelämän pelisäännöistä.

Atto-aineet eivät olleet kolmantena vuotena enää yhden päivän aikana, ja tämä aiheutti hankaluuksia, sillä Pekka on joustamaton ja muutokset aikatauluissa olivat hänelle vaikeita. Äidinkielen tunneille hän tuli torstaiaamuisin ja lähti siitä suoraan työssäoppimispaikkaan. Opinnäytetyön hän teki raportoimalla työpaikalla, koska opinnäyteprojektin tekeminen muun ryhmän mukana oli hankalaa.

SIIRTYMINEN TYÖELÄMÄÄN: Pekan opinnot etenivät hyvin ja hän oli erittäin motivoitunut työnteeseen ja työllistymiseen. Omien vuorovaikutus- ja sosiaalisten taitojen puutteiden vuoksi Pekan on ollut vaikea oppia muun muassa työelämässä vaadittavaa joustavuutta. Kolmantena vuonna Pekalla oli tuttu työvalmentaja tukenaan. Pekka ei kuitenkaan ole halunnut työvalmentajan tulevan työpaikalle, sillä hän ei mielellään myöntänyt tarvitsevänsä tukea. Työhaussa työvalmentajan tuki on tarpeen ja Pekka on ottanut avun vastaan.

- Alkuun työssäoppimista ovat tukeet tutut työssäoppimispaikat, joiden kanssa oppilaitos on tehnyt pitkään yhteistyötä.
- Opiskelijan itseohjautuvuuden lisäämiseksi tarjottua tukea on vähennetty asteittain.
- Opiskelija on raportoinut työtehtävien edistymistä Wilman top-osion kautta. Tällöin myös opettaja on voinut reagoida nopeasti ongelmiin.
- Joustavuutta on opeteltu työpaikkaohjaajan antaman realistisen palautteen kautta.

2.7 Työvaltainen opintopolku aikuisiällä

Sirpa hakeutui opiskelemaan ammatilliseen erityisoppilaitokseen oltuaan työttömänä vuoden. Hänellä oli lähes kahdenkymmenen vuoden työkokemus erilaisista taloushallinnon työtehtävistä. Viimeisimmästä työpaikasta hänet oli irtisanottu tuotannollisista ja taloudellisista syistä. Aktiivisesta työnhausta huolimatta työllistymisen esteeksi nousi perustutkinnon puuttuminen. Sirpa oli suorittanut kansakoulun jälkeen erilaisia lyhyempiä koulutuksia, mutta liiketalouden perustutkinnon suorittaminen oli jäänyt kesken. Opiskelijalla on lukivaiveuksia ja pitkäaikaiseen sairauteen liittyviä kiputiloja.

Sirpa aloitti opinnot liiketalouden perustutkinnon työvaltaisessa ryhmässä ja hän asetti tavoitteeksi valmistumisen kahdessa vuodessa. Työvaltaisen ryhmän opintojen toteutussuunnitelmaan sisältyi 40 opintoviikkoa työssäoppimista, mutta Sirpalla oli tavoitteena tehdä opintoja työssäoppien mahdollisuuksien mukaan vielä enemmän.

Sirpa tarvitsi pitkäaikaisen sairauden takia tukea jaksamiseen. Ergonomian huomiointi oli tärkeää, jotta selän ja alaraajojen kiputilat pysyivät hallinnassa. Opintojen alussa tehdyn lukiseulan perusteella

Lukiseulan jälkeen opiskelija testattiin tarkemmin yksilötestillä. Lukikuntoutuksessa opiskelija teki yksilöllisiä harjoituksia ja lukitehtäviä.

Sirpalla oli lukivakeuden piirteitä, jotka näkyivät teknisen lukemisen ja äänne-erottelun alueella. Tämän vuoksi suositeltiin lukikuntoutusjaksoa opintojen alussa ja Sirpa kävi lukiopettajan ohjauksessa useampia kertoja.

Sirpan opinnot sujuivat alusta lähtien suunnitelman mukaisesti. Tätä auttoivat hänen vahvuutensa:

täsmällisyys, tunnollisuus, suunnitelmallisuus ja yhteistyötaidot. Ensimmäinen opintovuosi eteni yleisen työvaltaisen ryhmän suunnitelman mukaisesti, mutta toisena vuotena Sirpalle suunniteltiin yksilöllinen opintopolku. Hän valitsi koulutusohjelmakseen toimisto- ja taloushallinnon ja koska hänellä oli näistä jo aiempaa osaamista, osaaminen tunnustettiin ja opintoja työvaltaistettiin.

Yhden työssäoppimisjakson aikana Sirpa työskenteli pääosin etätyössä kotonaan tehdessään eräälle yritykselle vuoden kirjanpitoa ja tilinpäätöstä. Etätyön mahdollisti nettipohjainen kirjanpidon ohjelma, johon hän sai ohjelman tuottajalta koulutuksen. Etätyö sopi Sirpalle, koska hän sai itse päättää työajoistaan ja tauoistaan jaksamisensa mukaan. Sirpan viimeisin työssäoppimispaikka oli tilitoimisto, jossa hän työskenteli ainoana työntekijänä omistajan lisäksi.

Toisen vuoden keväällä todettiin, että valmistuminen ei onnistu ennen joulukuuta. Ammattitaitoa täydentävien tutkinnon osien (fysiikka ja kemia, äidinkieli, englanti) työvaltaistaminen tilitoimistossa osoittautui hankalaksi ja tämän vuoksi sovittiin, että Sirpa opiskelee syksyllä näitä kaksi päivää viikossa osittain itsenäisesti sopien yksilöaikoja opettajien kanssa. Loput kolme päivää viikossa Sirpa jatkoi samassa tilitoimistossa, jossa oli aloittanut jo vuoden alussa.

Sirpan tavoitteena oli työllistyminen nykyiseen työssäoppimispaikkaan. Myös yrityksen omistaja oli kiinnostunut työllistämään Sirpan. Sirpa neuvotteli alustavasti oppilaitoksen työllistymispalveluiden yhteys henkilön kanssa ja he selvittelivät yhdessä mahdollisia työllistymisen tukimuotoja. Myöhemmin Sirpa työllistyi vakituisesti työntekijäksi yritykseen.

Yksilöllinen työvaltainen polku:

- työssäoppimista yli 60 ov
- osaamisen tunnustaminen
- työssäoppimista osin etätyönä: oma rytmi tauoissa ja työajoissa.
- atto-aineet suoritettiin osin työpaikalla, osin oppilaitoksessa ja osin etätehtävinä
- kiinteä yhteydenpito ja säännölliset suunnitteluajat opettajan kanssa.
- oppilaitoksen tuki työllistymiseen: työllistymisen tukimuotojen esittely, tukien hakuprosessiin osallistuminen, esim. lomakkeiden täyttäminen TE-toimistossa käynnillä.

Oppilaitoksen työllistymispalveluiden yhteyshenkilö oli myös työssäoppimisopettajan mukana työssäoppimispaikalla. Tällöin esiteltiin mahdolliselle työnantajalle työllistymisen tukimuotoja. Samalla myös sovittiin, että oppilaitoksen työllistymispalvelut ovat mukana tukemassa hakuprosessissa, esimerkiksi lomakkeiden täyttämässä ja TE-toimistossa käynnillä.

Opiskelijan tukiverkostot oppilaitoksessa: Sirpan yksilöllistä polkua on suunnitellut vastuu-opettaja yhteistyössä taloushallinnon opettajan kanssa. Tärkeänä tukena on ollut myös ryhmän avustaja, joka on hoitanut mm. tilajärjestelyitä, aikatauluja, tiedottanut asioista ja ollut lisäksi tukena esimerkiksi tehtävien tekemisessä. Sirpa on kokenut tärkeänä myös koulun opiskelijahuoltopalvelujen roolin, hänellä on ollut tapaamisia opiskelijahuollon yhteyshenkilön ja terveydenhoitajan sekä kuntoutuspsykologin kanssa. Työllistymispalvelujen rooli on noussut tärkeäksi opintojen loppuvaiheessa.

Sirpan pohdintoja opintojen etenemisestä:

"Vaikka opintolinjani on aiheeltaan ollut tuttua, niin olen saanut paljon uutta ajateltavaa sekä saanut soveltaa asioita käytäntöön. Työvaltainen opiskelu on tuntunut monipuoliselta ja vaativalta koulutusmuodolta, johon voi liittää mukaan teorian ja käytännön. Helppoa ei ole ollut. Aikataulut ja siinä pysyminen on haastavaa. Vaativat tehtävät, suorituspaineeet, tavoitteellisuus työssäoppimisessa ja näytöissä. Opiskelun aikana on muodostunut vahva ajatus siitä, mihin minusta todella on ja mihin pystyn. Myönnettävä on että väsymys painaa.

Olen saanut muutakin tukea tulevaisuuden suunnitteluun, sitä takaporttia jos ensimmäinen vaihtoehto ei onnistu. Olisiko se sitten yrittäjäyys tai siihen rinnastettava työllistyminen. Koulutus antaa mahdollisuuden moneen eri tehtävään. Enköhän minä paikkani löydä vaikeuksistani huolimatta. Juuri tämä eri työympäristöissä toiminen antaa laajaa näkemystä miten eri tavalla voi asioita tehdä. Kiitos siitä koulutukselle."

2.8 Tutkinnon loppuun suorittaminen ammatillisessa erityisoppilaitoksessa

Eve oli aikaisemmin ollut lukiossa, jonka hän keskeytti toisen vuoden jälkeen. Lukio-opintojen jälkeen hän aloitti opiskelut ammatillisessa oppilaitoksessa. Opinnot eivät kuitenkaan edenneet isossa ryhmässä. Vuoden opintojen jälkeen Eve ohjattiin oppilaitoksen puolesta ottamaan yhteyttä ammatilliseen erityisoppilaitokseen. Opiskelijalla oli taustalla mielenterveyteen liittyviä ongelmia.

SIIRTYMINEN ERITYISOPPILAITOKSEEN: Eve kävi yhteydenoton ja haastattelun jälkeen koulutuskokeilussa. Neljän päivän aikana kokeilija kiersi eri opettajien luona ja teki kyseiseen alaan liittyviä tehtäviä. Henkilökunta ja kokeilija pääsivät tutustumaan toisiinsa ja kokeilija sai muun muassa koulun psykologin tuen. Myös Eve oli halukas jatkamaan koulutusalalla, jonka oli aloittanut yleisessä ammatillisessa oppilaitoksessa ja hänet valittiin oppilaitokseen.

Eve oli viikon ensimmäisen vuosikurssin mukana, jonka aikana katsottiin mitä hän osaa. Aikaisempien lukio-opintojen ja ammatillisten opintojen perusteella opiskelijalle tunnustettiin opintoja ja hän siirtyi toisen vuoden opiskelijoiden ryhmään. Ensimmäisen ja toisen vuoden ryhmävastaavat tekivät yhdessä Evelle yksilöllisen opinto-ohjelman. Toisen lukuvuoden puolella välissä opiskelija sai lapsen ja keskeytti opinnot vuoden ajaksi. Tähän mennessä opinnot olivat sujuneet suunnitellusti.

Even palatessa oppilaitokseen päätettiin yhdessä toisen ja kolmannen vuoden ryhmävastaavien kanssa, että Eve siirtyy kolmannen vuoden opiskelijoiden ryhmään. Opiskelijalle laadittiin jälleen oma opinto-ohjelma. Ensisijalla oli toisen vuoden opintojen suorittaminen.

Koko opintojen ajan Evellä oli ollut mielenterveyteen liittyviä ongelmia, minkä vuoksi hän kävi säännöllisesti psykologin ja terveydenhoitajan luona. Opintojen viimeisenä vuonna ongelmat kasvoivat sen verran suuriksi, että yhdessä opiskelijan, terveydenhoitajan, ryhmävastaavan ja psykologin kanssa päätettiin tehdä Evelle oma viikko-ohjelma. Opiskelijan jaksamisen tukemiseksi muun muassa koulupäiviä lyhennettiin hie-
man. Lopulta opiskelija valmistui ammattiin suunnitellussa ajassa ja työllistyi avoimille työmarkkinoille.

Opiskelijan polun tukeminen:

- hallittu keskeyttäminen yleisessä oppilaitoksessa: siirtyminen erityisoppilaitokseen koulutuskokeilun kautta
- aiemmin opitun tunnustaminen
- opiskelijahuollon tuki: mm. säännölliset keskustelut psykologin ja terveydenhoitajan kanssa
- ohjauskeskustelut ja ohjaajan tuki ammattiopinnoissa
- itsetunnon vahvistaminen ja positiivisen elämänasenteen tukeminen
- kannustava ja realistinen palaute
- oppimisympäristön vaihdot jaksamisen mukaan
- kevennetty viikko-ohjelma

2.9 Valmentavasta joustavasti perustutkintokoulutukseen

Perusopetuksen oppimäärän Lasse suoritti normaalin opetussuunnitelman mukaisesti. Ruotsin kielen opinnoista hän oli saanut vapautuksen. Lasse kuvasi omaa koulunkäyntiään hankalaksi. Hän oli ollut jo pienestä alkaen vilkas ja aktiivinen. Koulunkäyntiin oli liittynyt keskittymiskyvyn vaikeutta, hankaluutta sosiaalisissa suhteissa ja ryhmätoiminnoissa. Kontakti kaupungin sosiaalitoimeen oli tullut näpistelyjen ja varkauksien takia. Lassella oli myös kontakti nuorisopsykiatrian poliklinikalle peliriippuvuuden, varastelun, koulunkäynnin vaikeuksien, masennuksen ja itsetuhoisten ajatusten takia. Perusopetuksen jälkeen Lasse ei ottanut opiskelupaikkaa vastaan yleisestä ammatillisesta oppilaitoksesta. Hoitojakson jälkeen oli arvioitu, että hän tarvitsee kuntoutustutkimuksia ennen ammatillisia opintoja.

SIIRTYMINEN VALMENTAVAAN KOULUTUKSEEN: Kuntoutustutkimusten ja valmennusjakson aikana selviää, että Lasse on aktiivinen ja aikaansaava nuori mies. Hänellä on elämänmyönteinen asenne ja hyvät sosiaaliset taidot sekä uskallusta toimia sosiaalisissa tilanteissa. Hänellä on keskittymiseen ja tarkkaavuuteen liittyviä vaikeuksia. Lasse toimii nopeasti ja oman elämän suunnittelu pitkällä aikavälillä on hänelle hankalaa. Sosiaalisissa suhteissa tulee esille impulsiivisuutta ja äkkipikaista toimintaa, joka johtaa erimielisyyksiin. Johdonmukaisen ja ohjauksellisen otteen avulla impulsiivisuutta ja äkkipikaisuutta on mahdollista poisoppia tasaisemmaksi toiminnaksi. Valmennusjakson aikana Lasse kävi koulutuskokeilussa logistiikan perustutkinnossa. Edellä kuvattujen ongelmien takia hakijalle suositeltiin ammatilliseen koulutukseen valmentavaa koulutusta, johon hänet myös valittiin.

Lasse asuu opiskelujen alkaessa oppilaitoksen asuntolassa, jossa ohjaajat tukevat opiskelijoita ympärivuorokautisesti ja ohjaavat vapaa-ajan taidoissa. Lasse ei halua osallistua vapaa-ajan toimintaan. Hänellä on vaikeuksia selviytyä samassa huoneessa asuvan toisen nuoren kanssa. Lassen on myös vaikea oppia noudattamaan asuntolan sääntöjä. Opiskelijahuolto ja omat opettajat työskentelevät yhdessä asuntolahenkilökunnan ja Lassen kanssa asumistavoitteiden asettamiseksi ja tavoitteiden saavuttamiseksi. Myös vanhempien kanssa tehdään yhteistyötä asumiseen liittyvissä ongelmissa. Lopulta Lasse muuttaa asumaan itsenäisesti.

TUTKINTOTAVOITTEeseen KOULUTUKSEEN: Keskittymisen ja tarkkaavuuden pulmat sekä vaikeudet sosiaalisissa suhteissa vaikuttavat koulunkäyntiin. Lasse on levoton ja kärsimätön ja hän haluaisi päästä välittömästi ammatilliseen koulutukseen. Opiskelijan ja oppilaitoksen moniammatillisen verkoston kanssa sovitaan, että hänelle annetaan mahdollisuus näyttää selviytyvänsä ammatillisista opinnoista. Lasselle järjestetään yksilöllisesti räätälöity syyslukukauden mittainen kokeilumahdollisuus ammatillisissa opinnoissa. Mikäli Lasse suoriutuu kokeilujaksosta sovitusti, on hänellä mahdollisuus hakea ammatilliseen perustutkintokoulutukseen. Koulutukseen päästyään hänellä on mahdollisuus hakea osaamisen tunnistamista ja tunnustamista opinnoista, joita hän kokeilujakson aikana suorittanut.

Yksilöllinen opintopolku

valmentavasta tutkintotavoitteiseen koulutukseen:

- Joustava mahdollisuus tehdä tutkintotavoitteisen opintoja valmentavan koulutuksen aikana. Samaa voidaan hyödyntää myös ammattistarteilla yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa.
- Lukukauden mittainen kokeilumahdollisuus oppilaitoksen sisällä tutkintotavoitteisessa koulutuksessa. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen.
- yksilöllinen lukujärjestys
- työpainotteinen oppiminen

Kokeilujaksolle opiskelijalle laaditaan yksilöllinen lukujärjestys päivittäin, sillä jo viikon mittainen lukujärjestys on liian pitkä. Lasse oppii parhaiten työpainotteisesti oppimalla ja hän tarvitsee myös paljon sosiaalista tukea opintojen rinnalla. Tiivis yhteistyö vanhempien kanssa aloitetaan heti opintojen alkaessa. Ajoittain Lasse työskentelee kohtuullisen asiallisesti, omien kykyjensä mukaisesti.

Tukena opinnoissa käytettiin ohjauskeskusteluja. Ohjauskeskusteluissa oli tyypillistä, että niissä käsiteltään Lassen ryhmässä toimimisen vaikeutta. Lasse pyrki ohjaamaan keskustelun sisältöä ja luonnetta itselleen sopivalla tavalla. Hän otti suoraan asiat puheeksi, eikä pelännyt ottaa esille vaikeitakaan asioita. Tyypillistä oli, että Lasse löysi muista paljon vikoja ja syytti helposti omista vaikeuksistaan muita opiskelijoita, henkilöstöä, kavereita tai lähiomaisia.

Joulun jälkeen Lasse valittiin logistiikan perustutkintoon, joihin suunniteltiin 2½ -vuoden opintoja aikaisemmat opinnot tunnistaen ja tunnustaen. Aktiivinen ja vilkas Lasse ehti ammatillisten opintojen aikana sotkeutua mielipiteineen moneen asiaan. Pahaa tarkoittamatta hän ajautui ryhmätilanteissa helposti erimielisyyksiin opiskelijoiden, henkilökunnan ja työssäoppimispaikkojen henkilöstön kanssa. Hänen oli ajoittain vaikea hyväksyä ja ymmärtää sosiaalisiiin tilanteisiin liittyviä rajoja ja sääntöjä. Lassen oli myös hyvin hankala ottaa vastaan palautetta omasta toiminnastaan. Ongelmat työssä olivat samoja kuin oppilaitoksessa.

Oppimisen esteitä vähennettiin seuraavilla menetelmillä:

- säännölliset ohjauskeskustelut
- asioihin/tilanteisiin etukäteisvalmistelut, rajat, säännöt
- opiskelijalle annettiin yksi työtehtävä kerrallaan. Jos työohje oli pitkä, se pilkottiin pienempiin osatehtäviin
- opiskelijalle toistettiin työohje niin, että hän ymmärsi ohjeen
- opetusta täydennettiin kuvin, näyttämällä ja kertaamalla
- opiskelijalle annettiin oma kalenteri töiden ja työohjeiden kirjaamista varten
- tarvittaessa opiskelija sai luentomateriaalin käyttöönsä etukäteen, johon hän sai rauhassa tutustua
- opetuksen tai palaverien aikana häntä kehoitettiin kirjaamaan kysymykset ylös, jotta luento tai palaveri ei keskeytyisi jatkuvasti kysymysten tullessa mieleen
- opiskelijalle annettiin mahdollisuus stressilelun hypistelyyn tarvittaessa
- pyrittiin turvaamaan rauhallinen oppimisympäristö ja kiireetön ilmapiiri
- opiskelija hyötyi selkeistä ja säännöllisistä päivärutiineista koulupäivän aikana

Opiskelija sai tiiviin tuen ja ohjauksen avulla tutkintotodistuksen. Hän työllistyi oman alan työtehtäviin.

2.10 Valmentavasta perustutkintoon ja töihin

Valtteri suoritti perusopetuksen oppimäärän erityiskoulussa. Erityisopetukseen siirtämisen perusteena on ollut vaikea-asteinen kielen kehityksen erityisvaikeus. Valtteri opiskeli yksilöllistetyin tavoitteiden mukaan kaikki muut paitsi taitoaineet. Kielelliset taidot olivat koko perusopetuksen ajan suorituspuolen taitoja selkeästi heikkommat. Parhaiten Valtteri suoriutui kielellistä päättelyä, käsitteiden hallintaa ja yleistä käsityskykyä vaativista tehtävistä. Lyhytkestoista kuulomuita vaativat tehtävät olivat vaikeita. Sanavarasto oli heikko, joten sanalliset tehtävät tuottivat vaikeuksia. Valtterin vahvuutena olivat visuaalista päättelyä vaativat tehtävät. Valtteri oli saanut yksilöllistä puheterapiaa alakoulussa, jonka jälkeen puheterapia jatkui ryhmäterapiana perusopetuksen loppuun. Perusopetuksessa Valtteri pystyi keskittymään hyvin, mutta mahdollisesti hieman alisuoriutui, koska hän saattoi luovuttaa vaikealta tuntuvien tehtävien kohdalla tai hän kieltäytyi tehtävien tekemisestä kokonaan.

VALMENTAVA I: Viimeisen peruskouluvuonna käymänsä koulutuskokeilun jälkeen Valtteri päätyi hakemaan ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaan ja kuntouttavaan koulutukseen, koska halusi vielä selkiyttää ammatinvalintaansa ennen varsinaiseen ammatilliseen koulutukseen hakeutumista.

Valmentavassa koulutuksessa oli mahdollisuus harjoitella elämänhallintaan liittyviä asioita uudessa oppimis- ja asumisympäristössä. Koulutuksen aikana Valtteri asui asuntolassa ja hän osallistui aktiivisesti vapaa-ajan toimintaan. Koulutuksen aikana selkiytyi, että opiskelija ei tarvitse ympärivuorokautisesti tuettua asumista, joten hän muutti oppilaitoksen tukiasuntoon.

Valtterin kielelliset vaikeudet näkyivät valmentavan koulutuksen aikana selkeästi. Valtteri ymmärsi kuullun kautta tulevia ohjeita hieman paremmin, mutta luetun ymmärtämisessä hänellä oli selviä vaikeuksia. Kielelliset vaikeudet tulivat esille myös puheessa ja kertomisessa. Hänen oli vaikea muistaa puhuttua ja kuulomuita oli lyhyt, jolloin pidemmät lauseet ja sanat vääristyivät herkästi ja hänellä oli sananlöytämisen vaikeutta. Etenkin oudot ja yllättävät tilanteet nostavat kielelliset vaikeudet selkeästi esille.

SIIRTYMINEN TUTKINTOTAVOITTEISEEN KOULUTUKSEEN: Valmentavan koulutuksen aikana Valtteri kävi uudelleen kokeiluissa eri ammatillisissa perustutkinnoissa. Ammatinvalinta selkiytyi ja Valtteri hakeutui opiskelemaan logistiikan perustutkintoa varastonhoitajaksi.

Erilaisten tukitoimien avulla Valtteri selviytyi ammatillisista opinnoista ammattitaitovaatimusten mukaisesti. Ainoastaan äidinkielen ja englannin tutkinnon osat hän suoritti mukautetuin tavoittein.

Ammatilliset opinnot etenivät hyvin näillä opetusjärjestelyillä ja Valtteri selviytyi hyvin myös työssäoppimisjaksoilla, jossa työvalmentaja yhdessä vastaavan opettajan ja Valtterin kanssa selvitti työpaikalle opiskelijan tarvitsemat opetusjärjestelyt.

Tukitoimet opinnoissa:

Lyhytkestoista kuulomuita tuetaan antamalla opiskelijalle aikaa kerrata muistettavia asioita ja käyttämällä opetusmenetelmiä, joissa hän voi käyttää hyödykseen visuaalisia taitoja.

- monikanavainen opettaminen eli näyttäminen, suullinen ohjaus ja tarvittaessa ohjaaminen myös kuvin
- lukivaikeutta helpotetaan esimerkiksi käyttämällä tietotekniikkaa opiskelun apuvälineenä
- selkeys opetuksessa ja ohjauksessa
- oppimateriaalin (sekä suullinen että kirjallinen) selkeys
- annetaan selkeät toimintaohjeet. Ohjeet ositetaan tarvittavan lyhyiksi osioiksi.
- ohjeet toistetaan riittävän monta kertaa
- annetaan mahdollisuus työtehtävien kertaamiseen
- lyhyet tehtävät ja tehtävätuokioid
- mukautuksia atto-aineissa
- työpaikan ohjeistaminen, opettajan ja työvalmentajan tuki tarvittaessa

SIIRTYMINEN TYÖELÄMÄÄN: Vähitellen oppimisvaikeudet helpottivat ja toisen opiskeluvuoden jälkeen työnantaja pyysi Valtteria palkalliseen kesätyöhön suurelle varastolle. Työnantaja toivoi myös, että Valtterilla olisi mahdollisuus suorittaa työssäoppiminen samassa yrityksessä 3. opiskeluvuonna.

Kun Valtteri sai ammatilliset opinnot päätökseen, suuren yrityksen työnjohtaja tarjosi hänelle vakituista työsuhdetta varastoalan työtehtäviin. Työtehtäviin kuului tavaran vastaanottoa, säilytystä, keräilyä ja lähetystä. Työsuhde on voimassa toistaiseksi.

2.11 Valmentavasta työvaltaisesti tutkintotavoitteiseen koulutukseen

Tero aloitti opinnot ammatilliseen koulutukseen valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen ryhmässä. Edellisenä syksynä hän oli aloittanut opinnot toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa, mutta opinnot keskeytyivät liiallisten poissaolojen vuoksi. Terolla oli ollut ongelmia jo peruskoulussa poissaolojen takia. Tero oli saanut tietoa valmentavasta koulutuksesta perhetyöntekijältä. Hän oli ollut mukana opiskelijan elämässä peruskoulusta lähtien.

VALMENTAVA KOULUTUS: Tero koki opiskelun valmentavassa koulutuksessa liian kevyeksi opintojen alusta saakka. Hänelle laaditussa opiskelusuunnitelmassa (HOPS) sovittiin muun muassa, että hän saa vaativampia tehtäviä. Terolle alkoi kuitenkin kertyä poissaoloja. Asiaan tartuttiin nopeasti ja kutsuttiin koolle palaveri, johon osallistuivat opiskelijan lisäksi huoltaja, kuntoutusohjaaja, ryhmänohjaaja, opettaja sekä perhetyöntekijä. Keinoja poissaolojen vähentämiseksi mietittiin yhdessä. Keskeiseksi keinoksi nousi opintojen suorittaminen työvaltaisesti. Opiskelija sai työelämäänsä valmentautumispaikan autokorjaamolta, joka on yhden miehen yritys. Sovittiin, että hän on töissä tiistaista torstaihin ja maanantaina ja perjantaina oppilaitoksessa.

Työpaikalla työt sujuivat hyvin. Koulussa opiskelija sen sijaan ei käynyt. Uudessa palaverissa sovittiin ohjaajan lisätuesta: toisen ryhmän ohjaaja on opiskelijan kanssa aina perjantaisin ja he tekevät oppilaitoksen pajalla harjoitustöitä sekä välillä arjen hallintaan liittyviä tehtäviä kuten kodinhoitoa ja ruuanvalmistusta. Järjestely toimi hyvin. Kokeilussa ohjaaja kävi hakemassa Teron pajalle tai soitti aamulla herätyksen. Maanantaisin Teron piti olla koulussa, mutta hän oli usein poissa.

Poissaolon vähentämiseksi työvaltaistettiin opintoja: työelämäänsä valmentautuminen toteutettiin siten, että opiskelija oli kaksi päivää oppilaitoksessa ja kolme päivää työpaikalla.

Tero lähestyi täysi-ikäisyyttä, jolloin kunnan perhetyöntekijän tuki pieneni vähitellen. Terolle järjestettiin tukea kunnan nuorisotyön kautta, mutta yhteistyö tukihenkilön kanssa jäi vähäiseksi.

SIIRTYMINEN TAKAISIN TUTKINTOTAVOITTEISEEN KOULUTUKSEEN: Teron kanssa kartoitettiin eri vaihtoehtoja autoalan ammatillisen koulutuksen suorittamiseen. Tero kävi opettajan kanssa tutustumassa työpainotteisessa autoalan koulutuksessa toisessa kaupungissa. Tutustumisen yhteydessä sovittiin, että Tero tulee kahdeksi päiväksi kokeiluun. Pidempi matka, kuljetus ja huoli opiskelijan heräämisestä aamuisin oli vielä ratkaisematta. Ratkaisuksi sovittiin, että ryhmänohjaaja kulkee Teron kanssa ensimmäisenä päivänä ja on mukana koko päivän. Toisena aamuna perhetyöntekijä kävi katsomassa, että opiskelija pääsee matkaan ja ryhmänohjaaja oli puolivälissä vastassa. Järjestely toimi hyvin.

Opinnot eivät vieläkaan luonnistuneet valmentavassa koulutuksessa. Palaverissa etsittiin jälleen vaihtoehtoja ja sovittiin, että opiskelija voi olla töissä viisi päivää viikossa. Työpaikalla opiskelija teki innoissaan töitä ja yrittäjän piti sanoa, että nyt lähdetään kotiin. Tero korvasi poissaolojaan töissä. Yrittäjä kertoi opiskelijan muuttuneen talven aikana positiivisesti. Joskus opiskelijan käydessä koululla kasvot rasvassa, hymy oli suupielessä ja puhe irtosi kyselemättä. Muutos oli selvästi havaittavissa.

Tero haki työpainotteiseen autoalan koulutukseen ja hänet valittiin sinne. Tällä hetkellä Tero jatkaa autoalan opinnoissa ja ne sujuvat hyvin. Poissaoloja ei ole ja asuminenkin onnistuu.

Siirtyminen työpainotteiseen autoalan ammatilliseen koulutukseen saatetusti. Tueksi työvaltainen opetus: opintojen siirtäminen työpaikalle ja ohjaajan lisäresurssi.

2.12 Valmentavasta koulutuksesta perustutkintokoulutukseen

Maijalla on lievä kehitysvamma ja suuri aikuisen huomion tarve. Maija on kiinnostunut käsillä tekemisestä. Opiskelijalla on halua ja kiinnostusta asumisvalmennusjaksoihin. Mottona on vahvuuden varaan rakentaminen. Yhteistyö lähettävän tahon kanssa toimii hyvin, samoin opiskelijan vanhempien tuki. Alkusyksystä yläkoulun opinto-ohjaaja soitti opintoneuvojalle tutustumiskäynnistä valmentavan ja kuntouttavan opetuksen opintoihin. Tutustumiskäynnin jälkeen sovittiin opintoneuvojan kanssa kahden päivän tutustumisjaksoa valmentavan koulutuksen ryhmään.

ENNEN OPINTOJA: Tutustumisjaksolla tehtävien avulla kartoitettiin Maijan äidinkielen ja matematiikan taitoja, sosiaalisen vuorovaikutuksen taitoja, opiskelumotivaatiota sekä ryhmässä toimimisen taitoja. Toiminnallisen osaamisen taitoja selvitettiin siivousliinojen taittelun, solmun ja rusetin tekemisen, kynän teroittamisen, moppauksen, rikkalapion ja harjan käytön sekä sämpylöiden leipomisen avulla. Maija osasi jonkin verran lukea ja kirjoittaa. Hän otti kontaktia ryhmän opiskelijoihin, ohjaajaan ja opettajaan. Hän sopeutui ryhmään ja pyrki noudattamaan annettuja ohjeita.

VALMENTAVASSA KOULUTUKSESSA: Opintojen alussa orientoitumisviikon aikana tutustuttiin omaan ryhmään ja koulun lähiympäristöön, selvitettiin bussipysäkkien sijainti ja luotiin luokan omat säännöt sekä perehdyttiin oppilaitoksen yhteisiin sääntöihin. Vietettiin toiminnallinen ryhmäytymispäivä, jossa luotiin turvallisuuden ja luottamuksen ilmapiiriä.

Opintojen alkuvaiheessa pidettiin HOJKS-kokous Maijan, hänen vanhempiansa, luokan ohjaajan ja ryhmän vastuuopettajan kanssa. HOJKS-keskustelussa sovittiin opinnoissa tarvittavista tukitoimista, työelämään valmentautumisjaksojen ajankohdat ja mahdollinen työpaikka ja asumisvalmennusjakso.

Oppitunneilla haasteita toi opiskelijan suuri aikuisen huomion tarve, yliaktiivisuus ja opetuksen keskeyttäminen kysymyksillä oppitunnin aiheeseen liittymättömistä aiheista. Haasteena Maijalla olivat myös ongelmat kaverisuhteissa, jotka ajoittain vaikeuttivat Maijan keskittymistä oppitunneilla. Matkan varrella oli ajoittaisia ”välienselvittelypalavereja”. Myös Maijan heräävä seksuaalisuus ja toive omasta poikaystävästä toivat haasteita. Toiveet ja todellisuus eivät aina kohdanneet.

Valmentavan koulutuksen aikana selvisi Maijan kiinnostus ja vahvuudet käden taitoihin. Koulutusvalintaa vahvasti taidepaja-valinnaiskurssi ja oma harrastuneisuus mm. korujen tekemiseen vapaa-ajalla. Yhdessä Maijan vanhempien kanssa keskusteltiin, että Maijalla voisi olla edellytyksiä ammatillisen perustutkinnon suorittamiseen riittävällä ohjauksella ja tuella.

Yliaktiivisuus: Haasteeseen vastattiin ohjaamalla Maijaa pyytämään puheenvuoroa, hiljaa olemisen opetteluna ja ajoittain huomioimatta jättämisellä.

”Välienselvittelyjä” ratkaistiin osapuolten ohjaavilla keskusteluilla.

Seksuaalisuuden herääminen: oppilaitoksen terveydenhoitaja järjesti terveystiedon tunneilla seksuaaliterveyden edistämisen oppitunteja ja tarvittaessa Maijalla oli mahdollisuus henkilökohtaiseen keskusteluun terveydenhoitajan kanssa.

VALMISTAUTUMINEN TUTKINTOTAVOITTEISEEN

KOULUTUKSEEN: Opinto-ohjaaja selvitti eri koulutusvaihtoehtoja ja erityisoppilaitoksen järjestämästä koulutuksesta löytyi kolme mahdollista vaihtoehtoa kulttuurialalta. Maijalle sovittiin tutustumisjakso koulutuksiin. Koulutusaloille tutustumisen ohella seurannan ja arvioinnin mittareiksi nousivat matkustaminen junalla kotipaikkakunnalta koulutuspaikkakunnalle sekä arkielämän taidot asuntolassa.

Tutustumisjakson palaute oli kannustavaa sekä ammatillisten perustutkintojen osalta että asumisen osalta. Tutustumisjaksolle mentäessä oli tärkeää, että juna-asemalla asuntolan ohjaaja oli vastassa. Palaute asuntolassa oli positiivista. Jakson päättyessä ohjaaja saattoi opiskelijan asemalle, ja katsoi, että hän nousee oikeaan junaan.

Tutustumisjakson jälkeen opiskelija laitto opintolinjat tärkeysjärjestykseen. Hänen palautteensa asumisesta ja junamatkoista oli innostunutta. Tärkeää oli Maijan oman valinnan tukeminen ja vanhempien luottamus ja tuki. Alkukevällä pidettiin HOJKS-palaveri, jossa kartoitettiin Maijan suunnitelmat ja varasuunnitelmat tulevan syksyn osalta.

Maaliskuun haussa Maija laitto hakupaperit tarvittavine liitteineen. Keväällä tuli tieto varasijalle pääsemisestä, mikä oli Maijalle suuri pettymys. Mutta toukokuussa kevätjuhlan jälkeen Maijalta tuli viesti: *"mä päs in opiskeleman soita mul"*.

2.13 Valmentavasta perustutkintoon ja avustaviin tehtäviin

Kimmo suoritti perusopetuksen oppimäärän yksilöllistetyin tavoittein. Viimeisenä peruskouluvuotenaan Kimmo kävi koulutuskokeilussa ammatillisessa erityisoppilaitoksessa ja päätyi hakemaan ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaan (valmentava I) koulutukseen. Kimmolla on kehityksen viivästymä ja sen vuoksi paljon oppimisvaikeuksia. Kehittyäkseen itsenäiseksi nuoreksi aikuiseksi hän tarvitsee laaja-alaisesti aikuisten ohjausta ja tukea eri elämänalueilla.

VALMENTAVA I: Kimmo aloitti opiskelun peruskoulun jälkeen uudella paikkakunnalla valmentavassa ja kuntouttavassa opetuksessa ja ohjauksessa. Tavoitteena oli selkiyttää koulutus- ja ammatinvalintasuunnitelmia. Hän asui oppilaitoksen asuntolassa kahden hengen huoneessa. Asuntolassa ohjaajat olivat tukemassa ja ohjaamassa asukkaita ympärivuorokautisesti. Kimmo osallistui alusta alkaen myös vapaa-ajan toimintaan.

Arkielämäntaitoja voidaan opiskella opetussuunnitelman mukaisesti myös asuntolassa tai kotona. Tällöin yhteistyötä tehdään asuntolan ja opetushenkilöstön kesken ja huoltajien kanssa.

Asuntolassa tukea tarjottiin arjen asioissa, kuten henkilökohtainen hygienia, siivous, ruoanlaitto, rahankäyttö, matkustaminen kotipaikkakunnalle ja vapaa-ajan taidot.

Opintopolun alkuvaiheessa Kimmolla oli erityisesti hankaluuksia oppia noudattamaan asuntolan sääntöjä, joten asuntolan henkilökunta joutui muistuttamaan niistä useaan kertaan. Asumistavoitteiden asettamiseksi ja saavuttamiseksi asuntolahenkilökunta teki tiivistä yhteistyötä opiskelijahuollon ja Kimmon opettajien kanssa. Asumisen ja itsenäisen elämän taidoissaan Kimmo kehittyi opintojen aikana niin, että valmistumisvuotensa keväällä hän hoiti itsenäisesti arkielämän asiat.

Valmentava I -koulutuksen aikana keskeiset oppimistavoitteet liittyivät arkielämän taitojen vahvistamiseen ja ammatillisen suuntautumisen selvittämiseen. Kimmon opinnoissa käytettiin paljon tekemällä oppimista niin arjen taitojen oppimisessa kuin puu- ja kiinteistöalan työtehtävissäkin.

Jatkosuunnitelmaa alettiin työstää hyvissä ajoin. Sitä olivat tekemässä Kimmon, opettajan ja ohjaajan lisäksi oppilaitoksen opiskelijahuollon edustaja, kotikunnan sosiaalitoimen edustaja ja vanhemmat. Jatkosuunnitelmaksi varmistui opintojen jatkaminen työhön ja itsenäiseen

elämään valmentavassa koulutuksessa (valmentava II). Tavoitteena oli kouluttautuminen kiinteistönhoidon työtehtäviin ja niistä erityisesti ulkona tehtäviin avustaviin työtehtäviin.

VALMENTAVA II: Kimmo aloitti syksyllä opinnot valmentava II -koulutuksessa. Syyslukukauden aikana todettiin Kimmon kiinteistönhoidon työtehtävien oppimisen sujuvan hyvin. Keskusteluissa tuli esille mahdollisuus siirtyä tutkintotavoitteeseen koulutukseen suorittamaan kiinteistöpalvelujen perustutkintoa. Syksyn ajan Kimmo kuitenkin opiskeli valmentava II:n tavoittein kiinteistönhoidon työtehtäviin samalla kun edelleen vahvistettiin arjentaitoja asuntolan ja opetuksen yhteistyönä.

SIIRTYMINEN TUTKINTOTAVOITTEISEEN KOULUTUKSEEN: Tarvetta oppimistavoitteiden mukauttamiseen mietittiin samalla kun pohdittiin Kimmon siirtymistä tutkintotavoitteeseen koulutukseen. Havainnoinnin ja erilaisten tukitoimien kokeilemisen myötä päätettiin mukauttaa ammatillisista tutkinnon osista suurin osa. Ammattitaitoa täydentäviä tutkinnon osia räätälöitiin tukemaan ammatillisia opintoja ja useiden ammattitaitoa täydentävien tutkinnon osien tavoitteita myös mukautettiin.

Tukitoimien avulla pyrittiin T1 tason tavoitteiden saavuttamiseen. Koska Kimmo ei saavuta tavoitteita, päädyttiin mukauttamaan ammatillisten tutkinnon osien tavoitteita.

Tavoitteiden mukauttamisen myötä työllistymisen tavoitteeksi tuli tuettu työllistyminen alan avustaviin tehtäviin.

Tavoitteeksi asetettiin, että Kimmo hankkii opintojensa aikana sellaisen osaamisen, että hän työllistyy avustaviin kiinteistönhoidon työtehtäviin, erityisesti ulkoalueiden hoitoon. Alansa työvälineistä hän opetteli käyttämään traktoria ja osallistui ohjattuna alalla tarvittavien pienkoneiden korjaukseen. Työllistymisessä pohdittiin sijoittumista avotyöhön, tuettuun työhön tai avoimille työmarkkinoille.

Oppimisen esteitä vähennettiin käyttämällä menetelmänä tekemällä oppimista, jolloin sekä ammatillisia että yleissivistäviä sisältöjä opitaan mahdollisimman paljon itse tekemällä ja kokemalla. Ensimmäinen työssäoppiminen toteutui oppilaitoksessa, jossa työtä ohjasi oppilaitoksen kiinteistöhoitaja opettajan ja ohjaajan lisäksi.

Seuraavat työssäoppimisjaksot toteutettiin oppilaitoksen ulkopuolisissa ympäristöissä kotikunnassa ja opiskelupaikkakunnalla. Työssäoppimisen toteuttamisessa Kimmon kanssa työskentelivät opettaja ja ohjaaja, työhönvalmentaja, opiskelijahuollon edustaja sekä kotikunnan sosiaalitoimen edustaja. Kimmolla oli välillä vaikeuksia toimia työelämän pelisääntöjen mukaan. Palautetta tuli muun muassa poissaoloista ja vuorovaikutustaitojen puutteista.

SIIRTYMINEN TYÖELÄMÄÄN: Kiinteistöhoitajaksi valmistumisen jälkeisen ajan suunnittelu aloitettiin hyvissä ajoin. Moniammatillisessa yhteistyössä suunniteltiin asumispaikkakuntaa, asumisjärjestelyjä, työpaikkaa ja toimeentuloa. Jatkosuunnitelmaa olivat työstämässä opettaja, ohjaaja, työvalmentaja, opiskelijahuollon edustaja ja kotikunnan sosiaalitoimen edustaja. Kimmolle haettiin kuntoutustuki, koska opintojen aikana selvisi, että normaali palkkatyö ei voi olla hänen toimeentulonsa perusta. Kimmo sai työhönvalmennuspaikan kotikuntansa yrityksestä valmistumisen jälkeen. Kelalta tuli myönteinen päätös kuntoutustuesta. Kunnan vammaistyön edustajat jatkoivat asumisen ja työllistymisen ohjausta valmistumisen jälkeen. Työelämässä Kimmo tarvitsi edelleen selkeää ja yksilöllistä ohjeistamista työtehtävissään. Työsuoritteiden arviointi ja kehittävä palaute tukivat Kimmon työtaitojen vahvistumista.

Säännöllinen työssäkäynti epäonnistui, koska Kimmo olisi tarvinnut arjen taitojen tukemiseen enemmän ohjausta kuin kotikunnasta sitä oli mahdollista järjestää. Osallistuminen tuettuun työhön oli epäsäännöllistä. Työtehtävien suorittamiseen yritys oli tyytyväinen, mutta työaikojen noudattaminen oli Kimmolle haasteellista.

Tukitoimia opinnoissa:

- tekemällä oppiminen
- työtehtävien ja työvaiheiden runsaat toistot.
- tehtäväantojen ja työtehtävien pilkkominen pienempiin osiin
- työvaiheiden ja ohjeiden annossa käytetään monipuolisia viestintätapoja; suullinen ohjaus, kuvallinen ohjaus, selkokielen kirjallinen ohjaus, työtehtävän näyttäminen
- yksilöllisesti räätälöidyt työ- ja oppimistehtävät ja yksilöllinen ohjaus
- tavoitteiden mukauttaminen
- tuki työssäoppimisessa: ensimmäinen työssäoppiminen oppilaitoksessa, myöhemmin kiinteä yhteistyö eri tahojen kanssa

Polku: Valmentava I (40 ov) + Valmentava II (20 ov), jotka hyväksiluettiin tutkintotavoitteiseen koulutukseen. Yhteensä opiskeluaika 40 + 120 ov.

3. Lyhyt sanasto

Koulutuskokeilu

Koulutuskokeiluja järjestetään ammatillisissa erityisoppilaitoksissa. Koulutuskokeilun aikana kokeilija voi tutustua eri koulutuksiin ja tutkintoihin. Koulutuskokeiluissa selvitetään kokeilijan soveltuvuutta, kiinnostusta ja valmiuksia koulutukseen tai tietylle koulutusalueelle. Samalla arvioidaan kokeilijan opetukseen ja oppimiseen liittyvien tukitoimien tarvetta.

Koulutuskokeilu on kokonaisuus, johon sisältyy erilaisia testejä (mm. psykologin testejä, lukitesti, ammattialaan liittyviä tehtäviä, oppimisvalmiuksien arviointia jne.). Koulutuskokeilun kesto on yleensä noin viikko. Koulutuskokeilusta tehdään aina lausunto. Koulutuskokeiluun tarvitaan lähete (maksusitoumus), jonka voi saada esim. Kelalta tai vakuutusyhtiöltä.

Oppilaitokset järjestävät myös maksuttomia, yleensä lyhyempiä tutustumisjaksoja. Lisäksi joissain erityisoppilaitoksissa voidaan järjestää niin kutsuttuja ponnahdusjaksoja (ks. sivut 8 ja 26) opiskelijoille, jotka opiskelevat jo ammatillisessa koulutuksessa, mutta tarvitsevat erityistä tukea ja tuen tarpeen arviointia erityisoppilaitoksessa.

Mukauttaminen

Tutkinnon tavoitteita voidaan tarvittaessa mukauttaa, mikäli opiskelija ei jossakin tutkinnon osassa saavuta tutkinnon perusteissa ilmaistua T1 tasoa. Mukauttaminen tarkoittaa opetuksen ja tutkinnon osien sopeuttamista opiskelijan oppimisedellytysten tasolle asettamalla opetuksen tavoitteet opiskelijan kykyjä vastaaviksi. Mukauttaminen voi merkitä pienempiä tavoitteita, vähemmän opiskeltavia asioita, enemmän ohjausta ja tukea, erityisiä opetusmenetelmiä ja tuttuja oppimisympäristöjä. Opetusta voidaan mukauttaa siten, että erityistä tukea tarvitseva opiskelija mahdollisimman suurella määrällä saavuttaa saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa. Mukauttamista voidaan tehdä yhden tai useamman tutkinnon osan tavoitteiden osalta tai koko opetuksen tasolla. Mukautetuista tavoitteista tehdään merkintä henkilökohtaiseen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan (HOJKS).

Oppimisen seurantaan ja arviointiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Päätökset mukautuksista tulee tehdä siten kuin koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmassa on määritelty. Opiskelun opintojen tukemisessa voidaan keskittyä työelämässä tarvittaviin keskeisiin taitoihin. Käytännössä mukauttaminen voi tarkoittaa opiskelijan kannalta myös sitä, että työllistymisen tavoitteena on sijoittuminen avustaviin tehtäviin.

Opinnollistaminen

Opinnollistamisessa on kyse tutkinnon osien avaamisesta käytännönläheisiksi toteutussuunnitelmiksi. Tämän pohjalta luodaan malli tutkinnonosien toteuttamisesta henkilökohtaisin tavoittein. Yksinkertaisimmillaan opinnollistaminen tarkoittaa sitä, että opetussuunnitelman toimintakokonaisuus avataan työelämän kielelle ja opiskelija voi suorittaa osan perustutkinnon osista aidoissa työelämän tehtävissä, työelämlähtöisesti ja joustavasti. Tavoitteena voi olla myös mahdollistaa yksilöllisten opintopolkujen toteuttaminen hyödyntäen muiden tutkintojen tutkinnon osia, joiden kautta voidaan rakentaa aikaisempaa yksilöllisempiä tutkintokokonaisuuksia.

Työpaikoilla ja työpajoilla tehtäviä työtehtäviä voidaan opinnollistaa esimerkiksi siten, että ne avataan työanalyysin avulla. Työanalyysi mahdollistaa työtehtävien vertaamisen alakohtaisesti opetussuunnitelmien sisältöihin, minkä jälkeen etsitään vastaavuuksia työpaikoilla tai työpajoilla tehtävistä työtehtävistä. Tavoitteena on toteuttaa tutkinnon osien sisältöjä aikaisempaa systemaattisemmin todellisissa työ- ja toimintaympäristöissä. Samalla edistetään opiskelijoiden esteetöntä pääsyä suorittamaan opintoja todellisiin toimintaympäristöihin ja mahdollisesti myös opiskelijoiden sijoittumista kyseiselle työnantajalle töihin. Ks. tämän julkaisun tarinoista opinnollistamisesta työpajalla s. 6.

Ponnahdusjakso

Ponnahdusjaksojen tavoitteena on opiskelijan opintojen sujumisen ja jatkumisen turvaaminen. Jakson suunnittelu alkaa yhteydenoton jälkeen konsultaatiolla oppilaitokseen. Konsultaatiolla ja ponnahdusjaksoilla tuetaan ammatillisen yleisopetuksen opiskelijaa, jonka opinnot eivät yleisessä ammattioppilaitoksessa suju, opiskelijalla ilmenee erityisen tuen tarve ja erilaisia tukitoimenpiteitä on kokeiltu tuloksetta tai oppilaitoksessa ei ole mahdollisuutta toteuttaa tarvittavia oppimisen tukitoimenpiteitä. Konsultaation tarkoituksena on tukea yhtälailla opettajia ja muuta opetushenkilöstöä opiskelijan oppimisen järjestelyissä.

Mikäli tarvitaan tehokkaampia interventioita opiskelijan opintojen turvaamiseksi, opiskelijan on mahdollista hakea ponnahdusjaksolle (2-6 viikkoa), joka suunnitellaan yhdessä. Tavoitteena on paluu omaan oppilaitokseen. Ks. lisää tarinasta s. 8.

Tutustumisjakso

Ammatillisiin erityisoppilaitoksiin tutustumisen sisältö vaihtelee oppilaitoksittain. Se pitää sisällään oppilaitoksen ja koulutustarjonnan esittelyn, tutustumista ja keskustelua henkilökunnan kanssa, mutta se voi sisältää myös kirjallisia ja toiminnallisia tehtäviä. Myös tutustumisen ajankohdat vaihtelevat eri oppilaitoksissa. Koulutuksen esittelyssä voivat olla mukana huoltajat tai koulun henkilökunta. Ks. lisää tutustumisjaksosta tämän julkaisun tarinasta s. 21.

Työhönvalmennus, työvalmennuspalvelut, työvalmentaja

Työhönvalmennuspalvelut on tarkoitettu opiskelijoille, jotka tarvitsevat erityistä tukea työssäoppimispaikan löytämiseksi, työssäoppimisessa ja siirtymävaiheessa koulutuksesta työelämään. Työvalmennuksen tavoitteena on opiskelijan työssäoppimispaikan etsiminen sekä työssäoppimisjakson tukeminen opiskelijan alan ammattitaitovaatimuksia vastaavissa tehtävissä. Samalla konsultoidaan opiskelijaa ohjaavaa opettajaa ja työyhteisöä erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan työssäoppimisen edellytysten parantamiseksi.

Työllistymisen tukipalvelut

Opiskelijan vahvuuksista ja tuen tarpeista riippuen tavoitteena voi olla työllistyminen avoimille työmarkkinoille tai työllistyminen tuettuna avoimille työmarkkinoille. Opiskelijan työllistymispolun ensimmäinen vaihe voi olla myös työskentely työpajassa, osallistuminen työkokeiluun tai työtoiminta työ- tai toimintakeskuksessa.

Palvelutarpeen mukaisesti TE-toimistoyhteistyössä voidaan sopia esim. työnhaku- ja uravalmennuksesta, sanssi-kortin hakemisesta, työvoimakoulutuksesta, työkokeilusta, palkkatuetusta työstä, työpaikka- ja työvalmentajapalvelusta tai terveydentilan tutkimuksista. Alla on kuvattu tarkemmin sanssi-kortin ja palkkatuen hakemista:

Sanssi-kortti mahdollistaa alle 30-vuotiaiden vastavalmistuneiden työnantajalle tuen palkkakustannuksiin palkkatukena noin 700 e/kk. Kortti haetaan henkilökohtaisesti. Tukea maksetaan enintään 10 kk ajan tai koko oppisopimuskoulutuksen ajan, kun työntekijä saa työehtosopimuksen mukaista palkkaa. Myös työnantajan täytyy tehdä palkkatukihakemus työvoimatoimistoon hyvissä ajoin ennen suunnittelua työn aloittamista.

Korotettu palkkatuki on työnantajalle maksettava etu, jos valmistuva opiskelija luetaan osatyökykyiseksi. Tällöin tarvitaan B-lausunto (lausunnossa painotetaan työllistymistä). Tukea myönnetään myös määräaikaisiin työsuhteisiin, mutta työnantajan taustat tarkistetaan.

Työvaltaistaminen, työvaltainen oppiminen

Työvaltaisella opiskelulla tarkoitetaan ammatillisen koulutuksen oppimismenetelmää, jossa pääpaino on oppimisessa työtä tekemällä. Opiskelu tapahtuu aidoissa tai mahdollisimman aidoissa työtilanteissa työpaikalla tai oppilaitosympäristössä.

Opiskelu on suunniteltua, ohjattua ja arvioitua. Työvaltainen opiskelu sisältää mm. työvaltaisten menetelmien käytön oppilaitosympäristössä ja laajennetun työssäoppimisen työpaikalla. Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan näkökulmasta työvaltainen opiskelu mahdollistaa toiminnallisen oppimisen, tukee ja mahdollistaa yksilöllisiä opiskelupolkuja (vahvuudet, tavoitteet), motivoi opiskeluun ja ennaltaehkäisee keskeyttämistä sekä tukee työllistymistä. Keskeistä opiskelussa on joustavuus: tutkinnon tavoitteisiin voidaan pyrkiä monin eri tavoin. Työvaltaiset opiskelumenetelmät lisäävät myös ammatillisen koulutuksen työelämävastaavuutta. Työvaltainen opiskelu edellyttää hyvää yhteistyötä opiskelijan, oppilaitoksen ja työpaikan välillä.

Uraohjaus

Uraohjauksen malleja on erilaisia. Uraohjauksen tavoitteena on löytää opiskelulle selkeä päämäärä suuntana työllistyminen ja mahdollisimman itsenäinen elämä. Moniammatillisen uraohjauksen avulla vahvistetaan opiskelijan omaa aktiivista roolia arjessa selviytymisessä ja työllistymisessä sekä selvitetään yksilöllisesti räätälöityjä työllistymispolkuja. Uraohjaus on osa opiskelijan ohjausta, ja se on keskeisessä roolissa opiskelijan henkilökohtaisia suunnitelmia laadittaessa (HOPS ja HOJKS). Tavoitteet ja suunnitelmat kirjataan HOPSin osana olevaan jatkosuunnitelmaan. Suunnitelman edistymistä seurataan sekä tarkistetaan ohjausprosessin kuluessa. Uraohjaus alkaa jo ennen opiskelua, kestää opintojen ajan ja ulottuu myös opintojen jälkeiseen aikaan. Suunnitelmat luodaan sellaisiksi, että niillä on mahdollisuus elää ja muotoutua koko ohjausprosessin ja opiskelun ajan.

Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan työllistyminen edellyttää yleensä yhteistyötä ja pitkäjänteistä, koko opiskeluajan kestäväää tavoitteiden ja mahdollisuuksien kartoittamista. Yhteistyössä toimijoina ovat opiskelijan ja hänen läheistensä lisäksi opettajat, opiskelijahuollon edustajat, työelämän edustajat, työvoimaviranomaiset, sosiaalitoimen ja Kelan edustajat ja esimerkiksi koulunkäyntiavustajat tai ohjaaja ja terapeutit. Henkilöstön tehtävänä on ohjata opiskelijaa prosessissa ja realistisen tavoitteen asettamisessa sekä tavoitteen suuntaisen toiminnan edistämisessä.

Valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus

Valmentava koulutus on perusopetuksen ja ammatillisen perustutkintokoulutuksen välissä järjestettävää nivelvaiheen koulutusta. Valmentavan koulutuksen tavoitteet ja opinnot muodostuvat opiskelijan yksilöllisten voimavarojen ja hänen elämäntilanteensa mukaisesti. Opiskelun alkaessa jokaiselle opiskelijalle laaditaan opinnoista ja niiden järjestämisestä henkilökohtainen opetussuunnitelma, HOPS, ja henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, HOJKS. Valmentavassa koulutuksessa tehdään yhteistyötä opiskelijan huoltajien, kuntoutusta tukevien tahojen sekä moniammatillisen tukiverkoston kanssa. Koulutuksen kokonaiskuntoutuksellisella lähestymistavalla tuetaan opiskelijan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista opiskeluhuvinvointia.

Valmentava I

Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavan ja kuntouttavan koulutuksen (Valmentava I) tavoitteena on valmentaa ja kuntouttaa opiskelija ammatilliseen peruskoulutukseen siirtymistä varten. Tällöin koulutuksen laajuus on 20–40 opintoviikkoa. Erityisestä syystä opintojen laajuus voi olla enintään 80 opintoviikkoa. Opiskelijan keskeisenä tavoitteena on siirtyä koulutuksen jälkeen kiinnostustaan ja edellytyksiään vastaavaan ammatilliseen peruskoulutukseen. Opinnot tukevat opiskelijaa, jolla ei ole vielä näkemystä ammatillisesta suuntautumisestaan eikä riittävästi tietoa ammatillisista vaihtoehdoista tai omista vahvuuksistaan ja tuen tarpeistaan.

Valmentava II

Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus (Valmentava II) tukee valmiuksia työelämään ja mahdollisimman itsenäiseen elämään siirtymistä varten. Koulutuksen laajuus vaihtelee yksilöllisesti 40–120 ov. Koulutuksessa opiskelijan keskeisenä tavoitteena on itsenäistyä elämän eri osa-alueilla ja valmentautua työhön. Opinnot tukevat opiskelijaa omatoimisuuden, toimintakyvyn ja arkielämän taitojen lisäämisessä tai ylläpitämisessä. Koulutuksen aikana selvitetään itsenäisen elämän edellyttämät ohjaus- ja opiskelijapalvelut sekä apuvälineet. Koulutuksen tavoitteena on, että opiskelijalla on mahdollisimman todenmukainen kuva työelämästä, erilaisista ammasteista ja työtehtävistä sekä selkeä käsitys omista vahvuuksistaan ja tuen tarpeistaan. Näiden pohjalta hän pystyy arvioimaan ja rakentamaan omia ammatillisia jatkosuunnitelmiaan. Koulutuksen myötä hän löytää itselleen soveltuvan tavan tehdä työtä tai muun soveltuvan jatkosijoittumisvaihtoehdon.

4. Lopuksi

Julkaisun tarinat sijoittuvat pääosin ammatillisiin erityisoppilaitoksiin, joissa opetus tapahtuu pienryhmissä ja opinnot räätälöidään aina yksilöllisesti. Julkaisun ensimmäisessä tarinassa kuvataan kuitenkin esimerkki yleisestä ammatillisesta oppilaitoksesta, jossa yksilöllinen polku on tarkoittanut sitä, että opiskelijan opinnot saatetaan loppuun erityisen tuen avulla, kun taustalla on keskeytyksiä muissa oppilaitoksissa. Toisessa tarinassa räätälöidään yleisessä ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevalle opiskelijalle opinnot työpajalla suoritettaviksi yhteistyössä ammatillisen erityisoppilaitoksen kanssa.

Yksilöllisten opintopolkujen rakentaminen ja tutkinnon suorittamisen joustavoittaminen on yksi keskeinen teema keskeyttämisen ehkäisyn ja opintojen läpäisyn tehostamisessa. Tutkintojen joustavuus ja toimivat tutkinnon osien suorittamismahdollisuudet vähentävät moninkertaista koulutusta. Erityisopetuksen näkökulmasta nopein polku ei kuitenkaan ole aina paras vaihtoehto. Tässä julkaisussa yksilöllinen polku on joskus tarkoittanut sitä, että opiskelija on ensin keskeyttänyt opinnot ammatillisessa oppilaitoksessa tai lukiossa – tai jopa molemmissa – ja jatkanut opintoja hetken muun ryhmän mukana kertaamassa. Tällöin kuuluminen turvallisen ryhmän osaksi on ollut yksi keskeinen tukitoimi. Yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa, joissa erityisopetuksen resurssit ovat pienemmät, myös kannustava ja hyväksyvä ilmapiiri merkitsee paljon opiskelijan hyvinvoinnin tukemisessa.

Toisinaan opiskelijan oma polku on löytynyt, kun opiskelija on ohjattu koulutuskokeilun tai lyhyemmän tutustumisen kautta erityisoppilaitokseen. Tällöinkin opiskelija on voinut käydä ”ottamassa vauhtia” ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavasta koulutuksesta, jolloin valmistavien koulutusten opinnot luetaan hyväksi tutkintotavoitteiseen koulutukseen. Poluissa on hyödynnetty myös joustavaa mahdollisuutta tehdä tutkintotavoitteisen koulutuksen opintoja valmentavan koulutuksen aikana. Oma ala on voinut löytyä kuulemalla opiskelijan vahvuuksia ja vapaa-ajan mieltymyksiä.

Tarinoissa on mukana myös liikuntarajoitteisen opiskelijan polku, jolloin työllistyminen on varmistettu siten, että opiskelija on voinut valita tutkintoonsa osia muista koulutusohjelmista kahden koulutuksen järjestäjän tarjonnasta. Tämä on mahdollistanut räätälöidyn tutkinnon, mikä edesauttaa työllistymistä, kun samalla apuvälineistä ja muusta tuesta on huolehdittu. Opiskelijoille, joilla on vammaispalvelulain mukaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämäntoiminnoista, voidaan myös hakea henkilökohtaisen avustajan palveluita kunnalta. Tämä mahdollisuus edesauttaa koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista myös seuduilla, joissa ei ole erityisoppilaitosta lähellä.

Tarinoissa ei ole mukana polkua, jossa opiskelija olisi suorittanut vain tutkinnon osia ja saanut todistuksen suoritetuista opinnoista. Tarinoiden kaikilla opiskelijoilla on ollut tavoitteena koko tutkinnon suorittaminen – vaikkakin joskus mukautetuin tavoittein. Joidenkin opiskelijoiden tarinat olisi voinut kirjoittaa myös siten, että tavoitteeksi olisi asetettu tiettyjen tutkinnon osien suorittaminen räätälöidysti ja työllistymisen tukeen olisi kiinnitetty erityistä huomiota. Tällöin käteen olisi jäänyt todistus suoritetuista opinnoista ja mahdollisuus täydentää tutkintoa myöhemmin. Koko tutkinnon suorittaminen on kuitenkin tutkintoon johtavassa koulutuksessa aina ensisijainen tavoite.

Opetuksessa on oleellista, että keskitytään opiskelijan vahvojen osaamisalueiden tukemiseen. Yksilöllinen opintopolku erityisopetuksen näkökulmasta tarkoittaa usein myös työvaltaisesti suoritettuja opintoja. Tämä edellyttää tiivistä yhteistyötä ja yksilöllistä ohjausta, jotta opiskelijan edistymistä ja henkilökohtaisia tavoitteita voidaan seurata ja tukitoimia muuttaa tarpeen mukaan. Kiinteä yhteistyö

työssäoppimispaikan ja työpaikkaohjaajan kanssa on oleellisessa asemassa. Joissain tapauksissa tutkinnon osien mukauttamisella tähdätään siihen, että opiskelijalle taataan mahdollisuudet sijoittua opiskelijan osaamista vastaavaan työhön. Opiskelijalle tulee myös selvittää, miten hän voi koulutuksen jälkeen saada tarvitsemiansa erityispalveluita. Opiskelijan ainoa tavoite ei aina ole työllistyminen vaan elämänhallinnan ja itsetuntemuksen kasvaminen ovat jo itsessään merkittäviä tavoitteita. Avainsanoja ovat oikea-aikainen tuki ja opiskelijoiden vahvuuksien tukeminen, jolloin tuen määrää voidaan vähentää vähitellen.

Julkaisu on toteutettu osana ammatillisten erityisoppilaitosten kumppanuusverkoston YTY – Yksilöllisten opintopolkujen tukeminen yhteistyössä -hanketta. Ammatillisilla erityisoppilaitoksilla on järjestämisluvassaan ammatillisen koulutuksen ohjaus- tuki ja kehittämisestä, jonka eri yhteistyömuotoja on voitu rakentaa voimallisemmin YTY-hankkeen rahoituksen turvin. Hankkeen ja järjestämisluvan mukaisen tukitoiminnan pitkántähtäimen tavoitteena on inklusion edistäminen. Yhteistyömuotona nk. kehittämiskumppanuus yleisten ammatillisten oppilaitosten ja muiden sidosryhmien, kuten työpajojen kanssa on osoittautunut palkitsevaksi. Erityisoppilaitosten asiantuntijapalveluiden kautta saa monipuolisesti tukea niin erityisopetuksen järjestämiseen kuin yksittäisiin erityispedagogiikan teemoihin tai yksilöllisten opintopolkujen suunnitteluun liittyviin kysymyksiin (ks. lisätietoa www.ammattillinen erityisopetus.fi/palvelut).

Esimerkkejä oppimisen tukimuodoista

Yleisesti opetuksessa käytettäviä oppimisen tukemisen keinoja

- ohjeet mahdollisimman lyhyitä ja selkeitä (selkokielisyys)
- ohjeet asteittain, jaksoittain, välivaiheittain
- ohjeet toistetaan ja kirjoitetaan taululle
- selvennetään käsitteitä ja vierasperäisiä sanoja
- tuntimateriaali annetaan etukäteen
- kuunteleminen ja kirjoittaminen eri aikaan
- eri aistien käyttö (kuulo, näkö, tunto, maku, haju, liike)
- työvaltainen oppiminen ja opetus
- toiminnallisten oppimis- ja opetusmenetelmien käyttö
- kokeiden/oppimistehtävien palaute
- rinnakkais-/samanaikaisopetus mahdollisuuksien mukaan
- mahdollisimman rauhallinen oppimisympäristö (äänet, valot, järjestys/siisteys)
- työskentelyn tauottaminen
- tuettua toiminnan ohjausta (aloittaminen, tekeminen, valmiiksi saaminen, tarkistaminen)

Oppimisen tukemisen keinoja lukemisessa, kirjoittamisessa ja kielissä

- opiskelutekniikoiden ohjaaminen (mind map, värien käyttö, strukturointi)
- tekstin alleviivaus/huomiokynän käyttö
- kuvien käyttö tekstin ohella
- äänikirjojen käyttö
- opetusmateriaalien muokkaaminen (esim. fontti 12-14, esim. Arial ja Comic Sans, riviväli harva 1,5 ja palstoittaminen)
- oppituntien muistiinpanot etukäteen opiskelijalle
- tehtävien/tekstien ääneen luku
- tietokoneen käyttö kirjoittaessa
- tuotetun tekstin loogisuuden tarkistaminen
- toiminnallisten ja suullisten tehtävien käyttö
- muististrategioiden käyttäminen (muistisillat, mielikuvaharjoittelu)

Oppimisen tukemisen keinoja matemaattisiin opintoihin

- peruslaskutoimitusten kertaaminen
- tehtävien looginen eteneminen
- huolimattomuusvirheiden tarkistaminen
- sanallisten tehtävien selittäminen eri tavoin ja sanoin
- sanallisten tehtävien lukeminen ääneen
- vaikeiden käsitteiden selittäminen eri tavoin ja sanoin
- havainnollistaminen (konkreettisten esineiden käyttö)
- toiminnallinen matematiikka
- tehtävien osittaminen
- käytännön läheisyys (opettavien asioiden vieminen nuoren maailmaan)

Tukimuotoja osaamisen näyttämiseen (tekemällä näyttäminen, kokeet, erilaiset oppimistehtävät)

- tekemällä oppimisen ja näyttämisen korostaminen
- kirjallisten tehtävien vähentäminen
- oppimistehtävien ja kokeiden osittaminen
- oppimistehtävien ja kokeiden täydentäminen suullisesti tai visuaalisesti
- toiminnallisten menetelmien ja tehtävien käyttö
- lisäajan antaminen oppimistehtävien ja kokeiden tekemiseen
- oppimistehtävien ja kokeiden suorittaminen pari-, ryhmä- tai kotitehtävinä
- koekysymysten antaminen etukäteen
- osaamisen näyttämisen osittaminen
- monipuolisten arviointimenetelmien käyttäminen, mm. portfolio

Tukimuotoja opiskelijan työssäoppimisessa ja ammattiosaamisen näytöissä

- opiskelijan valmentaminen esim. kirjallisten ohjeiden läpikäyminen, harjoittelu ja keskustelu
- työpaikkaohjaajan konsultointi opiskelijasta (mielellään opiskelija itse tai yhdessä opiskelijan kanssa)
- opiskelijoiden keskinäinen vertaistuki
- opiskelijahuollon konsultointi tarvittaessa
- opiskelijoiden perehdytys (mm. työpaikka, työvälineet, työtoveri, työpaikan tavat ja kulttuuri)
- näyttösuunnitelman tarkennus kolmikantaisesti
- suulliset ja kirjalliset selkokieliset ohjeet
- mahdollisuus harjoitella ja kerrata opittavia asioita
- osaamisen kartoittamista, opitun arviointia
- opitun varmistamista ja keskustelua opiskelijan kanssa
- tarvittaessa lisäohjausta ja harjoittelua
- lisätuki esim. kirjallisten ja/tai kuvallisten ohjeiden tulkitsemiseen
- ohjeiden ja tehtävien täsmentäminen ja selventäminen, vaikean vaiheen yli ohjaaminen kysymysten avulla
- lisäohjauskäynnit työssäoppimispaikalle
- sanallinen arviointi
- tarvittaessa yksilöllinen uusintanäyttö